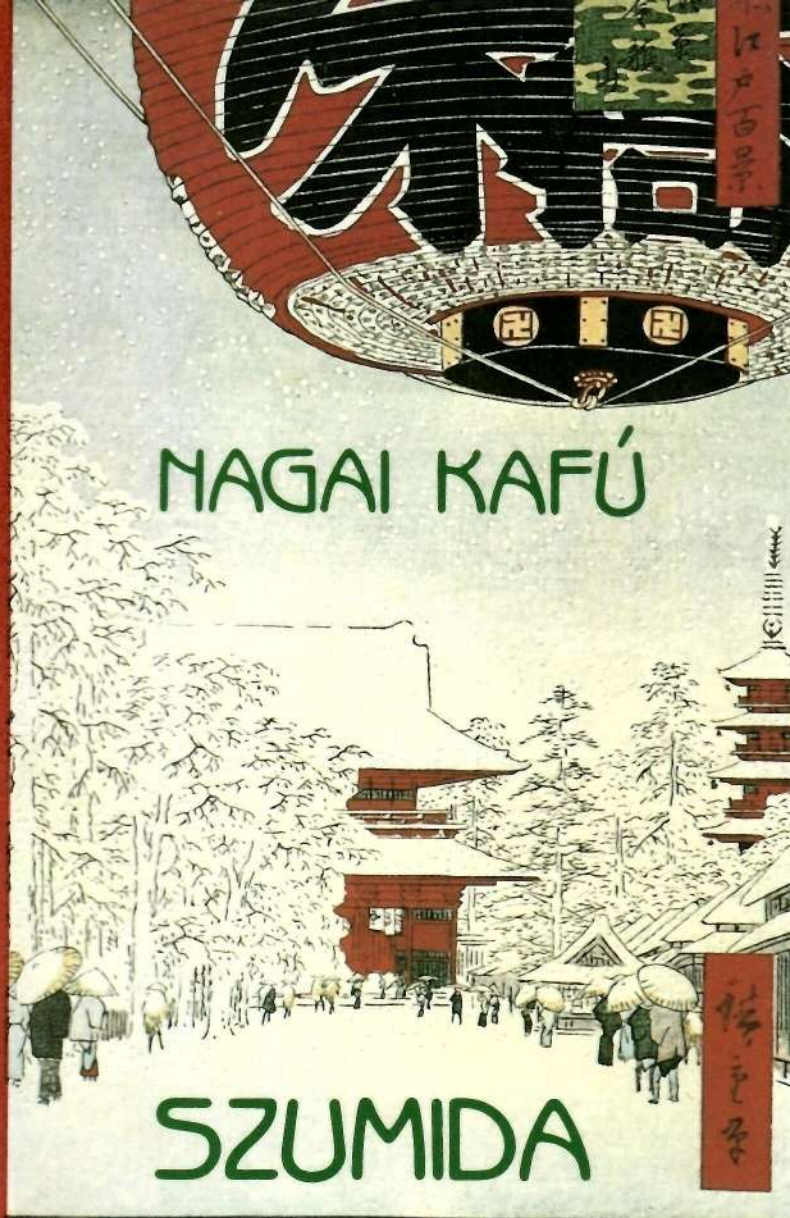

NAGAI KAFÚ SZUMIDA

NAGAI KAFÚ

SZUMIDA

A FORDÍTÁS AZ ALÁBBI KIADÁS ALAPJÁN KÉSZÜLT:
LA SUMIDA PAR NAGAI KAFŰ, TRADUIT DU JAPONAIS
PAR PIERRE FAURE
GALLIMARD, 1975

HUNGARIAN TRANSLATION
© KOLOZSVÁRI PAPP LÁSZLÓ

A VÉDŐBORÍTÓN LÁTHATÓ KÉP ANDO HIROSIGE:
SZÁZ HÍRES TÁJKÉP EDŐBÓL CIMŰ SOROZATÁBÓL
AZ ASZAKUSZA TEMPLOM DÉLI KAPUJA HŐESÉSBN
CIMŰ KÉPE

A KÉPEKET VÁLOGATTA CSEH ÉVA

A FELVÉTELEKET VÉKÁS MAGDOLNA KÉSZÍTETTE

ELSŐ FEJEZET

Már a Halottak Lelkének Ünnepe is elmúlt, ám Sófuan Ragecu, a haikai¹ mestere még mindig nem látogatta meg a hűgát, aki Tokivazu stílusú zenét² tanított az Imado negyedben, pedig nem múlt el nap, hogy ne nyugtalanította volna a dolog. Nem könnyű nagy utakat tenni a déli hőségben, így aztán megvárta, hogy leszálljon az este. Amikor aztán este lett, Ragecu tetőtől talpig lelocsolta magát a fakádból, a bambuszsövény mellett, a konyhaajtó mögött, melynek félfáját teljesen beszötte a kerti folyondár, s azon meztelenül felhajtott egy pohárkával az esti szakéjából; utána megvacsorázott, s mire fölállt az asztaltól, a rövid nyári alkonyatban a házak-

¹ Egysoros, tizenhét szótagból álló vers, amely rendszerint öt-hét-öt szótagú ritmikai egységekre oszlik.

² Tokivazu Modzsín Daju által meghonosított előadói stílus, eredetileg a hagyományos japán bábjátékban, a dzsúruriban adott elő ebben a formában: félig kántálva, félig dalban hosszú elbeszlő részeket.

ből szállongott már a szűnyogúzó füstje, lassan szétterült az éjszaka, s a törpefákkal ékes ablakokon, a bambuszredőny résein át beszűrődött a megelevenedő utca vidám zsongása: facipők kopogása, kézművesek dudorászása, beszélgetések foszlányai. Ilyenkor O-Taki, a felesége emlékeztette a kötelességére, mire Ragecu azzal a szilárd elhatározással lépett ki a rácsos fakapun, hogy most aztán igazán elmegy Imadóba, de elég volt, ha megszólította egy padon hűsülő szomszéd, hogy minden további nélkül letelepedjék, s mivel a szaké megoldotta a nyelvét, ott feledkeztek, átadván magát a csapongó csevegésnek; s ez így ment minden este.

A reggelek és az esték észrevétlenül mind frissebbé, elviselhetőbbé váltak, a nappalok megrövidültek. A folyondár egyre kisebb virágokat hajtott, s ha a lenyugvó nap lángoló fénye elárasztotta a meghitt lakot, a tücskök megszállott cirpelése lázasan fölerősödött. Szinte észrevétlenül múlt el augusztus első fele. A szél át-átszaladt a ház mögötti kukoricásokon, s az embernek éjszaka néha olyan érzése támadt, mintha távoli esőzuhogást hallana. Mivel a gyönyörökben elfogyó zabolátlan fiatalság izületi fájdalmak formájában emlékeztetett az évszakok váltakozására, Ragecu mindenkinél előbb tudta, hogy beköszön-

tött az ősz. Bizony itt az ősz, s ez minden különösebb ok nélkül arra készíti az embert, hogy lázas tevékenységbe kezdjen.

Ragecunak hirtelen mehetnékje támadt, s egy napon, amikor az első negyedébe lépő esti hold féhéren világolva függött a homályló alkonyi égen, hátat fordított Ko-Ume Kava-ra negyedi otthonának, és – egy, kettő, egy, kettő – útnak indult Imado felé.

A levezető csatorna mentén húzódó vontatóútból, pár lépés után kiágazik balra egy tekervényes utacska, amit csak a helybeliek ismernek, s ez az út, miután megkerülte a Mímeguri-Inari-templomot, kifut a gátra. Az út mentén helyenként már feltöltötték a rizsföldeket, s az így kialakított telkeken egyelőre még lakatlan, kiadó nagajak³ sorakoznak, bár egy tulajdonos, egy csemetekertész már kirakosgatta a széles homlokzat előtt a nagy kerti köveket, s itt-ott szalmatető házak bújnak egymáshoz, igazi vidékies hangulatot árasztva. A házakat övező bambuszszövények résein át földereng olykor egy-egy asszony alakja, aki dézsából locsolja magára a vizet a holdfényben. Ragecu mester, akinek a kor mit sem változtatott a temperamentumán, ilyenkor meglassítja lépseit, közönyt színlel-

³ Olesó bérű többlakásos házak, közös mellékhelyiségekkel.

ve, lopva odapillant, de ezek nem túl vonzó, derék asszonyok, így aztán elbátortalanodó képpel továbbsiet. Az eladási vagy bérleti hirdeteményeknél pedig teljesen alaptalan számítgatásokba kezd, arról ábrándozik, milyen óriási hasznot söpörhetne be anélkül, hogy akár a kisujját is mozdítaná. De most, hogy ismét a földek mentén vezet az útja, kitárulkozik előtte az elárasztott rizstáblákon tarkán pompázó lótusz hervadozó virága, és meghallja az esti fuvallatot, amint megborzolja a vizet és rajta a zöldellő szálakat, s ekkor, mint a költészet mestere, elmereng azon, hogy a garasos ügyletekkel szemben az emlékezetében zsongó régi költők versei, igen, azok, és csak azok érnek valamit!

Mire fölkapaszkodott a gátra, a cseresznyefák dús lombjának árnyéka már majdnem elhomályosult, és fények látszottak a túlparti házakban. A cseresznyefák hervadó levelei esőcseppeként permeteztek a folyón fölfelé fúvó szél sodrásában. Ragecu kimelegedett a folyamatos járástól, nagyot szusszantott, kifújta magát, s széthúzta a ruhát a mellén; épp a legyezőjével hűsítette magát, amikor megpillantott egy nyitva tartó kocsmát; besietett, leült, s ezt mondta:

– Hé, kocsmáros, egy kis frissítőt!

Szemben, a Macucsi-hegy lábánál hőmpö-

lyög a Szumida, rajta egymást érik a hajók; vitorláik dagadoznak az esti szélben. A sirályok szárnyának fehérje egyre tisztábban rajzolódik rá az éjszaka leszálltával elsötétülő víz tükreire. A mester így tűnődött a táj láttán:

*Ez nem a te évszakod, de
ha nincs szaké,
enyém lehetnél-é
cseresznye virága?*

s nyomban kedve támadt, hogy felhajtson egy pohárral.

A felszolgálónő hideg szakét töltött a vastag falú, magas talpú pohárba; Ragecu egy hajtásra megitta, aztán késlekedés nélkül felszállt a takejai kompra. A folyam közepén jártak, amikor a szaké lassan hatni kezdett, s ehhez a vízialkalmatosság ringatózása is hozzájárult. A cseresznyefák lombozata fölött az esti holdvilág most már valóban a hűvösség érzetét keltette. A dagály olyan henyén, olyan fenséges nemtörődömséggel áramoltatta a lomha, nyugodt vizet, hogy a divatos sanzon jutott róla az ember eszébe: „Hová mégy, mondd?” A költő behunyta a szemét, s mintegy magának dudorászott.

A komp már kikötött a túlsó parton, amikor hirtelen eszébe jutott, hogy valami kis

ajándékot kell vinnie; keresett egy cukrászdát a környéken, bevásárolt, aztán átment az Imado hídon, s ámbár biztosnak érezte lép-teit, ugyancsak határozatlanul vágott neki a nyílegyenes utcának.

A mellékutca két oldalán a külvárosokban mindenütt látható alacsony házak sorakoztak, az egyhangúságot csak néhol törte meg egy nem túl jellegzetes üzletecske, ahol helyi cserépállatkákat árultak. Az esővetők alatt, a házakhoz vezető ösvényeknél hűsölő emberek tereferéltek, esti köntösük féhéren világolt a lámpások gyöngye fényében, mindazonáltal csönd uralta a környéket, csak kutyaugatás s egy csecsemő sivalkodása hallatszott valahonnan. A Tejút fénylő égi vonulataira fölmagasodtak az imadói Hacsimantemplom sűrű lombú fái; Ragecu elhaladt a templom előtt, s csakhamar felismerte a sok kapu közt a húga házának lámpását, melyen Kantei stílusú írásjegyekkel⁺ ez állt: „Modzsi-Tojo, a Tokivazu mestere”. A ház előtt, az utcán két-három ember álldogált, s hallgatta a bentről kiszűrődő énekleckét.

⁺ Okazai Kantei (1746–1805), az Edó-kori kabuki színház jeles alakja által kitalált írásmód. Aki így ír, valamilyen módon kapcsolatban van a kabuki színnel.

月書戸令

Kobajasi Kijocsika (1847–1915): Imado Kagecu

A mennyezetről, mely fölött időről időre patkányok iramodtak végig förtelmes zajjal, kormos üvegű petróleumlámpa függött, s félhüvelyknyi belének gyöngé fénye ráhullt az elmozdítható, cinóber kenőcs reklámokkal vagy női arcképekkel, a Fővárosi Újság újévi mellékletével kifoltozott válaszfalakra, a kortól árpacukorszínű, rozoga szekrényekre, a nedvességfoltos, elaggott tartófalakra, egyszóval az egész nyolc tatami⁵ nagyságú fogadószobára. A sűrűsödő sötétségben nem lehetett kivenni, hogy a veranda ütött-kopott nádrácsozata mögött van-e kiskert, ahonnan be lehetne hallani az ereszharangok⁶ magányos panaszát és a rovarok békés zümmögését. O-Tojo asszony a templomi ünnepi vásáron vett cserepes virágokkal és a Fudó istenséget ábrázoló festett tekerccsel díszített tokonomának⁷ háttal, magába roskadtan kuporgott, samiszenjét a térdére támasztva, időnként meg-megvakarta a feje búbját a tölgyfa pengetőpálcikával, s játék közben torokhangokkal ütemezte a tanítványa előadá-

⁵ A nádfonatú padlószőnyeg alapterülete – 1,82×0,91 méter – a japán szoba területének alapegysége.

⁶ A verandákra kiakasztott harangocskákról a japánok azt tartják, hogy tiszta csengésükkel hűvösséget hozhatnak a fűllasztó nyarakba.

⁷ Boltíves beugró a nappali szobában, melyet virágváza és képtekercs díszít.

sát; vele szemben egy harmincas éveiben járó, kereskedő küllemű férfi ült a paulowniafa állványon kinyitott partitúra előtt, s bariton hangon deklamálta a menekülési jelenetet a *Koína és Hanbei*-ből:

Mit akarsz ezzel

Mondani barátom?

Tilos nővérnék

Vagy fivérnek

Szólítanunk egymást,

Mióta szeretők vagyunk...

Ragecu a legyezőjét csattogtatva lekuprodott a verandánál, hogy megvárja az óra végét, s mivel még mindig mámoros volt, néha öntudatlanul együtt dúdolt a tanítványnyal, máskor behunyta a szemét és fesztelesen böfögött; ide-oda ringatta magát, amikor a pillantása rátévedt O-Tojo arcára. Már jócskán túl járhat a negyvenen. A függőlámpa hitvány fényében az asszony még annál is többnek látszott, s amint Ragecu elnézte az aprócska, nyeszlett alakot, elmerengett: „Ki hinné, hogy egy gazdag pénzkölcsönző széltől is óvott szép leánya volt!” Erre a gondolatra, mely rendszerint amúgy is mély szomorúságba és lemondásba torkollott, mérhetetlen idegenségérzet kerítette hatalmába.

Egykoron gondtalanul éltek, ő is fiatal és jóképű volt, a nők szerették, dúskált a gyönyörökben, s a vége az lett, hogy elűzték az atyai háztól, megtagadták hetedízigen; s ma már úgy érzi, hogy ami történik velük, egyszerű álom, nem a valóság. „Apám, aki a számológéppel koppintott a fejemre, az öreg és hűséges felügyelő, aki sírva leckéztetett, vagy O-Tojo férje, aki maga is fióküzletet nyitott, valamennyien éjt nappá téve, arcuk verejtékével, harag és nevetés, sírás és öröm közepe tette dolgoztak, s lám, most, hogy sorra elmentek, voltaképpen már ki törődik vele, hogy megszülettek-e vagy sem. Ameddig O-Tojo és én életben vagyunk, még van, aki megőrizze az emlékünket, de ha mi is meghalunk, minden semmibe foszlik, s elenyészik nyomtalanul...”

– Bátyám, őszintén szólva én is fel akartalak keresni pár nappal ezelőtt – vágott bele O-Tojo.

A tanítvány már elment, előbb azonban még elismételte a *Koína és Hanbei*-t, s belefogott egy hasonló stílusú darabba, az *O-Cuma és Hacsiróbei*-be, majd azt is elismételte egypárszor.

Ragecu fészkelődni kezdett, komoly képpel vágott, s a térdére csapott a legyezőjével.

– Az igazat megvallva – folytatta zavarta-

lanul O-Tojo –, úgy hírlík, hogy a város hamarosan lebontatja a Komagome-templomot, hogy kiszélesítse az utat, hallottál róla? Ha ez igaz, át kell helyeztetnünk drága apánk sírját Janakába, Szomeibe vagy máshová; legalábbis ezt mondta a templomi küldött négy-öt nappal ezelőtt; nem tudtam, mit tegyek, ezért gondoltam, hogy megkereslek és kikérem a tanácsodat.

– Helyes – bólogatott Ragecu –, a halogatás nem megoldás. Hány éve is annak, hogy apánk meghalt...?

Amíg Ragecu félrehajtott fejjel ezen tűnődött, O-Tojo feltartóztatlanul folytatta: ennyi meg ennyi a sírhely ára cubónként⁸ a szomei temetőben, ennyi meg ennyi jár a templomnak, de ezt egy magányos nő képtelen elintézni, ezt egy férfinak kell elrendeznie.

Ragecut egykoron úgy tekintették, mint az apja természetes örökösét a pénzkölcsönzéssel foglalkozó Szagami üzletházban, mely a Koisu folyón túl székelt, de miután elűzték otthonról, ott állt elhagyatva, támasz nélkül a legszebb életkorban. A hajthatatlan apa halála után az üzletet a tisztességes első segéd vitte tovább, aki később feleségül vette O-Tojót,

⁸ Területmérték = két tatami, vagyis 3,3 négyzetméter.

Ragecu húgát. A restauráció⁹ sorozatos csapásai alatt a cég sajnos lassú hanyatlásnak indult, aztán egy tűzvész után végleg tönkrement. Ragecunak, aki akkor már beérkezett költő volt, kénytelen-kelletlen versírásból kellett megélnie, ami pedig O-Tojót illeti, őt a sors még azzal is sújtotta, hogy elvesztette a férjét, de szerencsére akkor már megszerezte a Művészet Mestere nevet. O-Tojónak van egy fia, aki ebben az esztendőben tölti a tizenhetet. O-Tojónak, mióta tönkrementek, nincs semmi öröme az életben, csak az a remény élteti, hogy egy napon tanúja lehet egyetlen fia, Csókicsi sikerének; de mivel tisztában van vele, hogy a kereskedésbe bármikor bele lehet bukni, úgy gondolja, hogy felsőbb iskolába küldi a fiát, még ha azon túl csak kétszer eszik is napjában, hogy később kiváló hivatalnok váljék belőle.

Ragecu mester felhajtotta a kihűlt teáját, és megkérdezte:

– És Csókicsival mi van?

O-Tojo büszkén így válaszolt:

– Most szünidő van, de úgy gondoltam, hogy csak ne fecsérrelje hiábavalóságokra az

⁹ A központi kormányzat visszaállítása, névlegesen a császár parancsára, 1867–1868-ban, másként a Meidzsi-fordulat.

idejét, s elküldtem Hongóba¹⁰ az esti iskolába.

– Akkor biztos későn jön haza.

– Igen, rendszerint tíz után. Van villamos, de hosszú az út, érted?

– Milyen más minden, mint a mi időnkben, le a kalappal a mai fiatalok előtt! – Ragecu mester szünetet tartott, majd így folytatta: – Középiskolás, nem? Nekem nincs gyerekm, úgyhogy nem tudom, hogy is van manapság az iskolákkal. De a főiskola, az még odébb van, ugye?

– Jövőre befejezi az alsó középiskolát, és valami vizsgát kell tennie, tudod? De mielőtt megkezdéné a főiskolát, van még valami... valami nagy iskola, vagy mi-csoda...

O-Tojónak, mint afféle asszonyoknak, persze sejtelve sem volt az újabb rendelkezésekről, s türelmetlenségében, hogy mindent egy szuszra mondjon el, már a kezdet kezdetén belezavarodott a magyarázatba.

– Hát igen! Biztos jó sokba kerül!

– Nem adják ingyen, az egyszer szent! Úgy ám, barátom, csak a tandíj egy jen havonta; aztán ott vannak a könyvek min-

¹⁰ A Hongó negyedben volt a Tokiói Egyetem.

den egyes vizsgára; ez legkevesebb két-három jen; vedd hozzá ehhez a két európai öltönyt, egyet nyárra, egyet télre; na és a cipők, két párat is elkoptat évente!

O-Tojo egyre élénkebben beszélt, a hangját is megemelte, hogy ha lehet, még meggyőzőbben mutassa meg, mennyit kell vesződnie, mire Ragecuban kétely támadt: vajon érdemes-e erőltetni azt a főiskolát, ha ekkora áldozatokkal jár, hiszen biztosan létezik valami, Csókicsi körülményeinek jobban megfelelő megoldás is, hogy boldoguljon az életben. De mivel úgy ítélte meg, hogy jobb, ha megtartja magának a véleményét, s szeretett volna már másról is beszélni, kapóra jött, hogy eszébe jutott a kis Ito, a szójakekszárus lánya, Csókicsi gyerekkori játszótársa. Annak idején Ragecu valahányszor meglátogatta a hűgát, mindig elvitte Csókicsit és O-Itót az okujamai vásári mutatványosokhoz vagy a Szatake-mezőre.

– Ha Csókicsi tizenhét, a kislány már biztos kész nő! Még mindig jár hozzád órára?

– Nem, és nem is otthon tanul; most Kineja mester iskolájába jár énekelni, mindennap, s az jó messzire van innen. Úgy hírlik, hogy nemsokára gésa lesz a Josi negyedben.

O-Tojo elharapta a szót és elmerengett.

– A Josi negyedben, hisz ez nagyszerű!

Már kislányként is sokkal érettebben fejezte ki magát, mint a vele egykorúak; derék leányka, mondhatom! Milyen jó volna, ha betoppanna ma este. Ugye, O-Tojo? – rikantott fel nekividámodva a mester; de O-Tojo kemény koppantásokkal kiverte a hoszszú, kecses pipáját, és felcsattant.

– Változnak az idők, Csókicsi már abban a korban van, amikor keményen kell dolgozni, nem igaz? Aztán meg...

– Ha ha, ha ha ha! Csak semmi keveredés, ha jól értem! Bizony igazad van! Ebben a legkisebb vigyázatlanságot sem engedheti meg magának az ember.

– Már az igaz. Te is így látod, ugye? – fűzte tovább O-Tojo, s helyeslésre várva előre nyújtotta a nyakát. – Lehet, hogy csak képzelelődöm, de őszintén megvallva sok fejtörést okoz mostanában Csókicsi lelkiállapota.

– Hát nem erről beszélek én is? – mondta Ragecu, és könnyedén a térdére csapott.

O-Tojo az utóbbi időben akaratlanul is egyfolytában Csókicsin és O-Itón rágódott; s okkal, hiszen O-Ito minden délelőtt beugrott hozzájuk egypár percre, hazajövet az ének-óráról, bár nem volt ott semmi dolga; Csókicsi pedig mintha csak egyfolytában erre várna, az időpont közeledtével egy lépést sem tágitott az ablaktól. De ez nem minden: O-Ito

egyszer ágynak esett vagy tíz napra, s ez idő alatt Csókicsi olyan szórakozott volt, hogy az még a külső szemlélőnek is feltűnt... O-Tojo kifogyhatatlanul ontotta magából az ilyen és ehhez hasonló eseteket.

Az ingaóra a szomszéd szobában épp a kilencet ütötte, mikor a rácsos kapu nagy zajjal kivágódott. A kapunyitás módjából O-Tojo rögtön tudta, hogy Csókicsi jött meg; hirtelen elhallgatott, és a bejárat felé fordulva kiáltott:

– Mintha túl korán jöttél volna haza... ma este.

– A tanár beteg, s egy órával korábban fejeztük be.

– Tudod, ki van itt? A ko-umei nagybátyád!

Válasz nem érkezett, csak egy odavágott csomag csattanása hallatszott a szomszéd szobából, s ezzel szinte egy időben az illedelmes tartású, kissé vézna Csókicsi sápadt arca bukant fel a széttolt ajtószárnyak közt.

MÁSODIK FEJEZET

A lemenő nap sugara áthatóbbá vált egy pillanatra ezen a nyárutón, mint a nyár derekán volt, beragyogta a víz tükrét, ameddig a szem ellát, és különösen élesen verődött vissza az egyetem fehérre festett csónakházáról. Aztán, mint amikor egy lámpa fénye felbomlik, a hamvas színárnyalatok szétáradnak a tájon, s már csak az esti dagály hullámain sikló dereglyék vitorláit fehértenek ki belőlük. A szürkület, a közelgő ősz szürkülete szinte egy szempillantás alatt adta át helyét az éjszakának, olyan gyorsan, mintha függöny csapódott volna össze. A folyó sodra vakítón sziporkázni kezd, s olyan pontosan, feketén rajzolódik ki rajta a kompra felszálló emberek alakja, mint valami tusrajzon. Erről a partról nézve ijesztően feketének látszik a gát fölfele nyúló dús lombú cseresznyefák vonalzata; de aztán az egymást követő dereglyék egyszer csak nyomtalanul eltűnnek a vízen fölfelé, csak itt-ott libeg néhány hervadt falevélre

emlékeztető bárka, nyilván a halászatból jöttek meg, s az újfent szélesen kitarulkozó Szumidán, ameddig a szem ellát, valamiféle békes, magányos hangulat árad szét. A víz fölött, a messzeségben, a nyár emlékeképpen, kibukkan egy felhőtáréj; mögüle vékony fénynyalábok lövellnek ki és lobbannak el.

Csóki az imént még magányosan álmodozott; hol rákönyökölt az Imado híd mellvédjére, hol lesétált a kavicsos töltésen a kompikötő mólójára, és onnan nézte a folyón lejátszódó színjátékot, a naplementének a szürkületbe és a szürkületnek az éjszakába való áttűnését. Itt, az Imado-hídon adott találkát ma este O-Itónak, akkorra, amikor a sötétségben már nem lehet kivenni az arckat. De lévén, hogy vasárnap volt, s nem hivatkozhatott az esti iskolára, amint bekapta a vacsoráját, még napszálla előtt, titkon meglógott hazulról. A kompikötő felé tolongó emberek nyüzsgése már alábbhagyott, s a híd alatt parthoz simuló dereglyék lámpásainak fénye végigsiklott a Keijó-templom nagy fát fordítva visszatükröző Szanja-csatorna vizén. Egy új egyemeletes házból, melynek bejáratánál egy fűzfa magasodott, samiszen hang ütötte meg Csókicsi fülét, s a vízparti alacsony házak farácsos kapui elé kiszállingóztak a szinte ruhátlan tulajdonosok, hogy

Ando Hiroshige: A Szumida folyó Aszakuszánál (Aszakuszagava)

levegőzzenek egy kicsit. Csókicsi merőn nézte a híd túlsó végét.

Elsőnek egy fekete kendercsuhát viselő buddhista pap árnyalakja tűnt föl a hídon. Utána egy gumicsizmás, vállalkozónak látszó férfi jött át, övig felhajtott szélű kimonóban, térdig érő szűk nadrágban; kisvártatva egy nyugati ernyős, kezében csomagot vivő, kopottas külsejű asszony hányta maga mögé könnyű facipőjével a homokot, amint darabos, öles léptekkel nyomult előre. Aztán senki se jött, mindhiába várakozott Csókicsi; úgyhogy csüggedten a folyó felé fordította fáradt tekintetét. Közben az előbbinél áthatóbb fényesség terjedt szét a vízen, s a vészjósító felhőtaréj teljesen elmosódott. A gát fái fölött, a Csómei-templom mellett Csókicsi megpillantotta a feljövő, vöröslő holdat, a régi naptár szerinti hetedik hónap teliholdját. A tükörfényes égbolttól mindjobban elvált a gát és a fásor sötétlő paravánja; az égboltozaton egyedül csak az esthajnalcsillag látszott; az összes többi elhomályosította a holdfény; a hosszan elnyúló felhősávok áttetszőn, ezüstösen ragyogtak. Aztán a holdkorong elszakadt a fáktól, és az estharmattól nedves folyóparti cseréptetők, a víz áztatta cölöpök, a dagály kivetette moszatfoszlányok a partszegélyen, a hajók oldala, a bambuszkarók, min-

den-minden valamiféle halványkék fényben kezdett ragyogni a holdsugarban. Csókicsi hirtelen megpillantotta a saját árnyékát, mely előbb csak kirajzolódott, majd egyre sötétebbé vált a híd deszkáján. Két vándormuzsikus, egy férfi és egy nő jött át a hídon.

– Ó, nézd! Hold asszonyoság! – mondta a nő, s megálltak egy pillanatra; később, miután befordultak a Szanja-csatorna partjára, a házacskák felé, csúfondáros dalra fakadtak:

*A diák úr
A korlátra
Könyökölve...¹*

de látván, hogy ez nem hoz egy lyukas garast sem, nem fejezték be a dalt; továbbsiettek, s eltűntek a Josivara-gátnál.

Azon a nyugtalanságon túl, ami felkavarja a szerelmeseket a titkos találkákon, nem beszélve arról a türelmetlenségről, ami akkor fogja el őket, ha belefáradnak a várakozásba, Csókicsit valamiféle kifürkészhetetlen mélabú kerítette hatalmába. Vajon milyen jövő vár rá és O-Itóra... de mi lesz velük akár már

¹ Népszerű dal a Meidzsi-korszakból, az első szakasz folytatása: „...Holdfényben olvasott / Egy levelet. / A féltékeny felhő / A holdat eltakarta; / De a féltékeny szél / A felhőt elzavarta.”

holnap, a ma esti találkozás után? O-Itónak még ma este el kell mennie a Josi negyedi teaházba, hogy beleegyezését adja, az előzetes megállapodás szerint; ezért egyeztek meg abban, hogy félúton találkoznak, és séta közben beszélgetnek. Ha O-Itóból valóban gésa lesz, nemcsak hogy nem találkozhatnak minden nap, mint eddig, de ezzel alighanem vége mindennek; ez a gondolat elviselhetetlen súllyal nehezedett Csókicsira. Úgy érezte, mintha O-Ito valamilyen, előtte ismeretlen, kimondhatatlanul messzi országba távozna, a visszatérés reménye nélkül. A ma esti hold feledhetetlen, ilyen holdat csak egyszer lát az ember az életben, hasított bele Csókicsiba. Az emlékei felkavarodtak, mintha villámfényben tündököltek volna; a dzsikatai elemi, ahova együtt jártak, a szinte mindennapos verekedések, melyekben közösen vettek részt, később a szerelmesek esernyője,² amit a gyerekek az ő bosszantására rajzoltak föl a kerítésekre vagy a szomszédos kamrák vályogfalára; és azok a séták az okujamai vásárban a ko-umei nagybácsival, s a kenyérdarabok, amit a pontyoknak dobáltak a tóba.

A tavalyi Szandzsa-ünnepen O-Ito is fellé-

² A mi nyíllal átlőtt szívünknek a japán megfelelője; rajzolnak egy kinyitott ernyőt, s annak nyelére írják rá függőlegesen a szerelmesek nevét.

pett, s bemutatta a Dodzsó-templombeli lány táncát.³ Gyakran táncolt annak a hajónak a fedélzetén is, ami kagylószedésre vitte a kerület lakosságát minden esztendőben. És az iskolából hazajövet, mondhatni, minden nap találkoztak a Macucsi-hegyi templom csarnokában, ahova a Szanja negyed egy félreeső, néptelen utcácskáján és a josivarai rizsföldeken át jutottak el... Jaj, O-Ito! Miért kell neki gésának lennie? Csókicsi szerette volna visszatartani: „Gésa! Tudod te, hogy ez mit jelent? Ezt nem szabad!” Eltökélte magában, hogy megakadályozza bármi áron; de amikor eszébe jutott, hogy ebben még magát O-Itót sem tudná befolyásolni, ellentmondó érzések kerítették hatalmukba. A hiábavalóság, a kétségbeesés, a lemondás átjárta egész valóját. O-Ito tizenöt éves, két évvel fiatalabb nála, de az utóbbi időben egyre jobban elhatalmasodott rajta az az érzés, hogy egy nála idősebb lány társaságában van. Az igazat megvallva O-Ito már a kezdet kezdetén erősebb volt, mint ő, s jóval merészebb mindenben;

³ Eredetileg nódráma, majd később a kabuki színháznak is kedvelt darabja; a történet egy lányról szól, aki szerelmével üldöz egy papot. Az előadás csúcspontja a lány tánc a Dodzsó-templomban. A különleges táncudást igénylő számot külön is sokszor előadják.

nem jött zavarba, nem vesztette el a lélekjelenlétét, amikor kicsúfolták őket, esernyőt rajzoltak, s ráírták a nevüket, hanem felkiáltott: „A kis Csó az én párom!” Tavaly is ő javasolta, hogy a Macucsi-hegyen találkozzanak iskola után, s azt is ő ajánlotta, hogy menjenek el a Mijato Színházba, a kakasülőre; s hazafelé menet ő, Csókicsi félt, nem O-Ito, s még akkor sem ijedt meg, amikor betévedtek egy ismeretlen utcába, akkor is ő találta fel magát: „Gyerünk! Menjünk tovább! Csak kijutunk valahová! S ha nem, megkérdezzünk egy rendőrt!” S mintha csak mulattatta volna a kaland, sietve folytatta útját...

Asszonyos facipő kopogása hangzott föl a híd pallóin, O-Ito jelent meg hirtelen, szapora lépteinek hangja messzire visszhangzott.

– Elkéstem, ugye? Az egész azért van, mert nem tetszik ez a frizura, amit a madám csinált nekem! – mondta, s miközben a futástól a halántékán összeborzolódtott tincseit igazgatta, hozzátette: – Mulatságos, ugye?

De Csókicsi a lány arcára függesztette kerek szemét. O-Ito szokásos elevensége és vidámsága most bosszantotta. „Neked az semmi, hogy elmegy abba az alsóvárosi negyedbe, s ott gésa, vagy nem is tudom, hogy mi csoda lesz belőled?” – szerette volna mondani, de olyan nehéz volt a szíve, hogy képtelen

volt megszólalni. De O-Ito, aki észre sem vette a hold sugarát, mely gyöngysorként ragyogott a folyó vizén, már folytatta is:

– Gyerünk, siessünk! Menjünk már! Tudod-e, hogy gazdag vagyok? Legalábbis ma este. Útközben valami kis ajándékot kell vásároljak az Aszakusza-szentélynél. – S nagy sebbel-lobbal már el is indult.

– Holnap újra eljössz? – hebegte végre Csókicsi.

– Ha holnap nem is, holnapután biztosan; be kell vinnem a hétköznapi ruháimat, és más dolgokat is.

Maguk mögött hagyták a Macucsi-hegy lábát, s egy szűk sikátorban igyekeztek a Sóden negyed felé.

– Most miért hallgatsz? Mi van veled?

– Holnapután még eljössz, de aztán végleg odaköltözöl, igaz? Mondd! S attól fogva a kis O-Ito már azokhoz az emberekhez fog tartozni, mi? És velem már nem találkozhatok többé?

– Dehogynem, eljövök néha, ha lesz egy kis szabad időm. De nekem is keményen kell tanulnom, tudd meg.

Bár a lány hangjában volt egy kis zavartottság, nem hallatszott ki belőle annyi bánat, amennyi megnyugtathatta volna Csókicsit. Ezért pár pillanat múltán a fiú rákezdte:

– Miért kell neked gésának lenned?

– Már megint kezdted! Igazán olyan vagy, Csó-szan.

Noha Csókicsi a legapróbb részletekig ismerte az ügyet, O-Ito újból magyarázni kezdte. Csókicsi már vagy két-három éve – hogyan is?, jóval régebben! – tudta, hogy O-Ito gésa lesz. Ehhez abba az időbe kell visszamenni, amikor még élt O-Ito apja, az ács-mester, s az anyja bedolgozó varrónő volt; akkor történt, hogy az egyik kliensének, egy kitartott hölgynek, aki egy Hasiba negyedi házban lakott, feltűnt O-Ito alakja, és kijelentette, hogy magához veszi, mint a saját lányát, hogy később első osztályú gésát csináljon belőle; hát így kezdődött. A hölgy valaképpen egy befolyásos Josi negyedi teaházban lakott. Ez azonban nem nagyon zavarta O-Ito családját akkoriban; de mivel a kislány a legragaszkodóbb életkorban volt, nehéz lett volna a válás, ezért abban egyeztek meg, hogy maradjon a szüleinél, s ott tegyen szert jártasságra a művészetekben. Az apa halála után az anya támasz nélkül maradt, s akkor a hasibai hölgy támogatásával, aki maga sem volt járatlan az üzleti ügyekben, nyitotta meg a szójakekszboltját; mindamellet a meg-egyezés nem a tartozás fejében jött létre, hálából a kölcsönkapott pénzért; a két nő

nagyszerűen szót értett egymással, s ez minden kényszer nélkül is oda vezetett, hogy O-Itót a Josi negyedbe küldjék. Csókicsi nem azért faggatta O-Itót, hogy az ő szájából hallja a magyarázatot, hiszen azt minden részletében ismerte. De ha már a lánynak mindenképpen el kell oda mennie, mutasson legalább egy kis szomorúságot, most, hogy elérkezett a válás pillanata. Csókicsinak azonban rá kellett döbbsennie, hogy az érzéseik különbözősége valamiféle gátat emel közöttük, s ez, ha lehet, még mélyebb szomorúságot ültetett el benne.

Amikor aztán átmentek a kapuőr királyok között, s O-Ito befordult az üzletsorba, hogy megvásárolja az ajándékokat, Csókicsi szomorúsága megduplázódott, s egyre elviselhetlenebb teherként nehezedett rá. O-Ito ugyanis váratlanul megállt az esti hűvösségre kirajzó járókelők zsongó tömegében, meg-rántotta Csókicsi ruhaujját, és ezt mondta:

– Csó-szan, nemsokára én is így fogok öltözködni! Hogy tetszik? Ez biztosan selyemszövet, ó, de szép haori kabátka!

Csókicsi sarkon fordult; egy Simada-kontyos gésát pillantott meg, címeres, fekete selyemszövet haoris úr társaságában. Ó, ha O-Itóból is gésa lesz, ő is egy ilyen elegáns úrral fog sétálni, kéz a kézben. Vajon belőle hány

év múlva lesz ilyen elegáns úr, már ha egyáltalán az lesz? Diákruhájában, melynek egyetlen ékessége a könnyű széles öv volt, kimondhatatlanul nyomorúságosan érezte magát; egyszersmind belehasított, hogy már most sincs akár a legcsekélyebb jogcíme sem O-Ito barátságára, a jövőről már nem is szólva. Amikor aztán megérkeztek végre a Josi negyedbe, Csókicsinak már ahhoz sem volt ereje, hogy szomorúságot vagy akár csak tehetetlenséget érezzen; egyszerűen csak állt, a feje üres volt, és idegenként bámult bele a keskeny, sötét, ki tudja, merre el kacskaringózó síkator mélységeibe.

– Lássuk csak, egy, kettő, három... a negyedik gázlámpa! Az van kiírva, hogy Fenyőtű, látod? Az a ház... – mutatott a kiakasztott lámpásra O-Ito; jól ismerte, hiszen nemegyszer járt már ott, hol a hasibai hölgygel, hol egyedül, amikor a hölgy küldte el ide valami megbízatással.

– Jól van, akkor én most hazamegyek! Most, hogy... – mondta Csókicsi, de csak állt, mint akinek földbe gyökerezett a lába.

– Holnap vagy holnapután, ha hazamegyek, egészen biztosan találkozunk! Érted? Egészen biztosan. Így lesz, megígérem. Ott-hon várlak, rendben?

– Egen...

O-Ito mintha csak erre várt volna, szemlátomást teljesen megnyugodva besietett az utcácskába; gyékényfonatú facipője végigkopogott a vízlevezető árok deszkáin. Távolodó lépteinek kopogását Csókicsi egyre gyorsuló vágtnak hallotta, és már meg is szólalt a csengő a rácsos kapunál. Csókicsi már-már a lány nyomába eredt, de abban a pillanatban kinyílt a legközelebbi rácsos kapu, valaki megszólalt, aztán kijött egy férfi, hosszú, görbe fogójú lámpással a kezében; Csókicsi minden ok nélkül megszeppent, de inkább attól való félelmében fordult ki a főútra, nehogy meglássák az arcát. A holdkorong közben kicsire zsugorodott, szelíd fénye sápadtan ragyogott immár a csillagos égboltozat kellős közepén, a keresztutca békésen ágaszkodó háztetői és kamrái fölött szállt fölfelé.

HARMADIK FEJEZET

A hold estéről estére későbbben jött fel, s a fénye mind áttetszőbbé vált. A folyóról fújó szelet átítatta a nedvesség, a hűvös levegő meg-megborzongtatta az ember bőrét a bő esti köntös alatt. Aztán a hold már nem jött föl, amikor még ébren vannak az emberek. Az égen megsokasodtak a felhők, reggel éppen úgy, mint délután vagy este. Az égboltot eltakaró, szakadatlanul ide-oda áramló felhőtornyok közt, akárha készakarva, néha egy-egy mélykék nyílás fakadt. Aztán nyomasztó hőség terhelte meg a levegőget, s az ember bőrére lucskos verejték tapadt; odafent szélséyes és állhatatlan szélrohamok indultak útjukra, mint rendszeren ebben az időszakban, az eső pedig hol szakadni kezdett, hol elállt, hogy aztán újra esni kezdjen. Valami kifürkészhetetlen erő sűrűsödött össze ebben a szélben és esőben, s ez a tavasz vagy a nyár titokzatos visszfényével ruházta fel a temp-lomkert fáit, a parti nádasok zöldjét, a nyo-

morúságos külvárosi házak deszkafedelét. Az éjszaka olyan villámsebesen hullt alá, hogy az emberek minden átmenet nélkül merültek bele a hosszú, magányos éjszákba, s a templom harangkongása, amit a nyáron alig lehetett hallani a frissen kopogó facipőktől, már nyolckor-kilenckor az éjfélhez fogható nyugalommal árasztotta el a környéket. A tücskök cirpelése felgyorsult. Az utcai lámpások különös fényben ragyogtak. „Az ősz! Itt az ősz! Ó, milyen förtelmes, milyen elviselhetetlenül szomorú az ősz!” – merengett Csókicsi, akinek először járta át minden porcikáját ez az érzés.

Az iskola már előző nap megkezdődött. Csókicsi batyuba kötötte a könyveit és az elemózsiás dobozát, amit az anyja kikészített, s kora reggel elindult hazulról, de két-három nap múlva már alig volt ereje elmenni a távoli Kanda negyedbe. A hosszú nyári vakációk vége felé minden évben valamiféle halvány vágyakozást érzett az osztályterem iránt, s türelmetlenül várta az iskolakezdést, de ennek a gyermeki várakozásnak most vége szakadt. „Semmi sem érdekel! Az iskola? Ugyan mi van abban! A tanulástól biztos nem fogom megkapni a boldogságot, amire vá-

Hirosige II. (Szuzuki Csinpei) (1826–1869): A Makura-híd éjszakai esőben

gyom...!” Csókicsira fölfedezésként hatott, hogy a tanulás és a boldogság közt nincs semmi összefüggés.

A negyedik napon is reggel hét előtt ment el hazulról, mint rendesen, de az Aszakusza negyed Kannon csarnokába érve úgy roskadt le egy padra a szentély mellett, ahogyan kimerült vándor ül le az útszéli kőre. Mikor jutott idejük rendbe szedni a környéket? Egy darabka piszkos papír nem sok, annyi sem látszott a reggeli harmattól nedves kavicson; a kora reggelen különösen tágasnak tetsző templom mély, vallásos nyugalomban fürdött, éles ellentétben a szokásos jövés-menéssel. A fő szentély külső folyosóján gyanús alakok terpeszkedtek, alighanem ott is éjszakaiztak; kitűnt közülük egy tagbaszakadt fickó, aki épp leoldotta a három láb hosszú, béleletlen övét, s fesztelenül igazgatta a hosszú ágyékkötőjét. Az idő az évszaknak megfelelő volt, a felhők alacsonyan lógtak a szürke égen, s a környező fák szakadatlanul hullatták rovarok rágta, még zöld leveleiket. A hollókárokozás, a kakaskukorékolás, a galambok szárnyzuhogása elkeveredett egymással, s valamiképpen a frissesség hangulatát árasztotta. A szenteltvízzel csordultig telt kézmosó medence köve, melyet teljesen árnyékba borítottak a felaggatott törülközők, a hívők ado-

mányai, mintha már a hideg érzetét keltette volna; ez azonban nem gátolta meg a reggeli fohászra érkező férfiakat és nőket abban, hogy a medencéhez járuljanak, megmossák a kezüket, mielőtt fölmennek a szentély lépcsőjén. Csókicsi egy fiatal gésára lett figyelmes; a lány barackvirágszínű zsebkendő csipentett az ajka közé – talán azért, nehogy bevizezze a széles ruháját? –, s amint nyújtózkodó mozdulattal kiszabadította fehér kezét a könnyű selyembátkából, az egész karja lemeztelenedett. Csókicsi fülét megütötte két diák hangja, akik mellette ültek a padon:

– Nézd csak, nézd! Egy énekesnő! Jó, mi!

A Simada-kontyos, törekenyen előrehajló vállú alak, a kerek arcba vésett zárt száj sarkai, s a tizenöt-tizenhat év – vagyis ugyanaz az életkor – olyan hevesen idézte föl Csókicsiban O-Ito képét, hogy szinte fölugrott a padról. O-Ito két nappal később hazajött, ígéretéhez híven, melyet akkor este tett, amikor olyan szép volt a hold, hiszen amúgy is el kellett vinnie a kézipoggyászat, amire nélkülözhetetlen szüksége van annak, aki hosszú időre a Josi negyedbe költözik; akkor este azonban O-Ito úgy volt öltözve, hogy alig lehetett ráismerni, s ez szíven ütötte Csókicsit. Egyetlen nap elég volt ahhoz, hogy O-Ito egyszerű piros csalánszövet öves alakja behe-

lyettesítődjék annak a fiatal gésának a képével, aki most épp megnedvesítette a kezét a kézmosó medencében. Sőt, O-Ito még egy gyűrűt is húzott az ujjára, s ha kellett, ha nem, előhúzta az övéből a tükrét és a papír zsebkendő tokot, s a sminkjén pepecselt vagy a tincseit simította föl a halántékára. A gyaloghintót kint várakoztatta a kapu előtt, s alig egy óra múltán már el is ment, mint akinek valami fontos dolga van. Mielőtt elment volna, csak annyit mondott Csókicsinak, hogy köszöntse a nevében „kedves mesterét, vagyis az édesanyját”. És még azt is mondta azon az édes hangján: „Még nem tudom, mikor kezdek, úgyhogy hamarosan újra eljövök.” Csókicsi fülében azonban nem úgy csengtek ezek a szavak, mint a közelmúlt szívből fakadó ígéretei, hanem mint ügyes udvariaskodás, amivel szorultságában él az ember. Az a lány már nem a gyerekkori barát és szerelmes O-Ito volt...! A gyaloghintó nélkülödült, megugrasztva az út szélén heverésző kutyát, s valamiféle kimondhatatlanul édes parfümillatot hagyott maga után, mely átjárta Csókicsi egész lényét, és, ó, micsoda szomorúsággal és szívfájdalommal töltötte el!

A fiatal gésa, akinek az alakja időközben belemosódott a szentély homályába, most

újra megjelent a lépcső aljában, s útnak eredt a Mennydörgés Kapu felé; nem is lépett, inkább siklott, s elhaladtában befelé fordította a csupasz lábát, s a talpa külső szélét finoman eresztette rá a lapos fatalpra. Miközben Csókicsi a távolodó alak után bámult, ha lehet, még nagyobb szívszorongással idézte föl magában azt a pillanatot, amikor a minapi gyaloghíntót nézte; aztán hirtelen, mint aki képtelen uralkodni magán, fölpattant a padról. Önkéntelenül követni kezdte a lányt, egészen addig, ahol az üzletsor véget ér a szabadban, de onnan szem elől tévesztette – befordult volna egy keresztsoron? Kétoldalt az árusok már söprögettek az üzletek előtt, s egymással vetélkedve rakták szét, halmazták föl a portékájukat. Csókicsi meggyorsította lépteit, lázasan igyekezett a Mennydörgés Kapu felé. Immáron nem azt akarja földeríteni, hogy merre is ment a fiatal gésa, ő most O-Itót követi, aki ott megy előtte, csak ő látja. Megfeledkezett az iskoláról, mindenről, és most épp Komagatából Kuramaéba, Kuramaéból az Aszakusza hídhöz megy... s onnan a Josi negyed felé vette útját. Csak akkor bizonytalanodott el egy kicsit, amikor a Bakuro negyedben kiért arra a széles útra, ahol a villamos jár: itt be kell fordulni egy keresztutcába, na de melyikbe? Nagyjából azért tudta az

irányt! Neki, mint született tokióinak, kínos lett volna kérdezősködni, s tekintve, hogy arról a negyedről van szó, ahol a szerelmese lakik, kifecsegni ennek nevét az első járókelőnek; ez a lehetőség minden különösebb ok nélkül azt a tétova, egyszersmind elviselhetetlen félelemérzést keltette benne, akárha valaki a szíve titkát firtatná. Így aztán jobb híján befordult balra, aztán vaktában még egyszer balra, de mindig ugyanaz a látvány ötlött a szemébe: a csatornapart, ahol raktárszerű épületek, alkalmasint nagykereskedők házai sorakoztak. Csókicsi végül addig bolyongott, amíg kijutott egy széles főútra, s a messzeségben megpillantotta a Meidzsi Színház tetejét; ugyanakkor megütötte a fülét egy kis folyami gőzös kúrtszava, valahonnan a hosszú út végéből; akkor végre rájött, hogy hol is van, s merre kell mennie, hogy a Josi negyedbe érjen. De abban a pillanatban sorvasztó fáradtság árasztotta el. A homlokán, a diáksapkája alól és széles övvel leszorított bő hakamanadrágja alatt csak úgy patakozott a verejték. De még csak eszébe sem jutott, hogy megpihenjen, hiszen növekvő fájdalom, növekvő szorongás, növekvő fáradtság árán sikerült végre meglelnie azt a sikátortorkolatot, ahova O-Ito elvezette őt azon a holdvilágos estén.

Az utcácska egyik oldala a reggeli napsütésben fürdött, úgyhogy könnyen be lehetett látni az egészet. A sikátort nem csupán farácsos homlokzatú házacskák szegélyezték; szokatlanul magas tetejű kamrák, s ezek fölött gereblyeszerű védőkarók ötlöttek az ember szemébe a napvilágnál; a tetőgerincekre fenyőgallyak nyúltak ki. Volt ott néhány mésszel elárasztott pócegödör is. Lentebb szemétládák sorakoztak, egy macska kerülgette őket. Akkora a jövés-menés, hogy igazán nem gondolta volna az ember; a járókelők össze-összefutnak a vízlevezető árkon átvetett, keskeny deszkákon; ilyenkor behúzzák a hasukat, s arccal egymás felé fordulnak, hogy elférjenek. Beszélgetések és samiszengyakorlás hangegyvelegét hallani, s ezt néha fehérnemű-szapulás csattogása töri meg. Egy cselédlány felhajtotta piros alsószoknyáját a kimonója aljára, s cirokseprűvel sikálja a lefolyó pallóit; egy másik buzgón tisztogatja a kapurácsot. Csókicsi, aki közben össze-szedte magát, azon tépelődik, hogy ha az előbb, kínos feltűnést keltve, bemegy a sikátorba, vajon most mit csinálna ott. Milyen szépen kitervelte, hogy eloson a Fenyőtű előtt, futó pillantást vet felé, hátha megpillantja O-Ito alakját; de hát napfényben fürdik minden. Akkor már nem volna jobb itt, az

utcasarkon várni az alkalmat, ami kihozza O-Itot? S ezt teszi, s közben úgy érzi, hogy a közeli boltocskák előtt ácsorgók mind őt nézik; de képtelen helyben maradni öt percnél tovább. Gondolkodnia kell, s amint ez fölötlik benne, már el is indul a túlnani keresztutca felé, ahonnan épp kifordul egy mézessüteményt áruló apóka; vevői a kerület apró népéből kerülnek ki; közeledtét fakalapácsának a csattogása jelzi. A keresztutca a Hama negyedbe vezetett, úgyhogy Csókicsi, aki mintegy vitette magát az úttal, egyre közelebb sodródott a Szumida folyóhoz. Igazán kívárhatta volna az alkalmat, de belátta végre, hogy fényes nappal ez nem a legalkalmasabb; mindennek a tetejében ahhoz már túl késő volt, hogy elmenjen az iskolába. De ha engedélyez magának egy kis vakációt, mivel és hol töltse el a nyakába szakadt fél napot, egészen háromig? Az anyja aprólékosan ismeri az időbeosztását, nem mehet haza egy órával előbb vagy később anélkül, hogy föl ne keltené gyanakvását, s a fejére ne idézné a faggatódzását; Csókicsi persze képes lett volna kisüttni valami magyarázatot, de egyetlen porcikája sem kívánta azt a lelkifurdalást, amit ez az egyszerű hazugság keltene benne. Végre kiért a partra; ott, ahol nyáron a fürdőbódék vannak, most horgászok álldogáltak a

fűzek árnyékában. „Megvan!” – gondolta Csókicsi, megpillantva azt a négy-öt szájtá-
tit, akik álmodozó arccal nézték a horgászok-
kat, ezzel melléjük somfordált, s úgy tett,
mintha ő is a horgászokat nézné; de mivel
már alig állt a lábán, nekivetette a hátát egy
fűzfát támasztó karónak, s lekuporodott a
földre.

A szélesen kitarulkozó égboltozat immá-
ron mélykébbe öltözött; a nedves, őszi
napsütésben hol égett, hol borzongott az em-
ber bőre, a szakadatlanul fújdogáló szél járása
szerint; a folyam vize szemkápráztatóan csil-
logott; az utca túlsó oldalának vályogkerítése
fölé nyúló dús lombú fák gallyainak árnyéka
most valóban a hűvösség érzetét keltette.
Egy édes szakét áruló aprócska öregember
nem is tudni, mikor kanyarította le a nyaká-
ból pirosra lakkozott kosarát, s tette le a fák
árnyékába. A ragyogó napsütésben úszó túl-
part visszataszító látványt nyújtott, kezdve a
házak cseréptetőivel; a szél odahajtotta a fel-
hősávokat, s azok most mozdulatlan rétegek-
ként függtek a levegőben, alacsonyabban,
mint a gyárak kormos füstöt okádó kémé-
nyei. Egy horgászcsikket árusító bódében
tizenegyet ütött a falióra. Csókicsi számolta
az ütéseket, s miután maga is meglepődött
azon, hogy mennyi idő ment el a nagy járká-

lásban, megnyugodott egy kissé: nem is lesz
olyan nehéz agyonütni az időt háromig.
Amikor aztán az egyik horgász nekilátott a
rizsgombócainak, ő is elővette az uzsonnás
dobozát. De alighogy kinyitotta, valami
meghatározhatatlan röstelkedés lett úrrá raj-
ta; körülnézett, hogy nem figyel-e valaki;
szerencsére dél volt, s ameddig csak a szem
ellátott, senki sem járt a parton. Ennek elle-
nére Csókicsi olyan gyorsan falta be az ele-
mőzsiáját, a rizst meg a többit, mint egy ká-
rókatona. A horgászok némán álltak, mint
valami faszobrok; az édes szakés kisöreg el-
bóbiskolt. Immár egy lelket sem lehetett lát-
ni, a délutáni folyópartot olyan békés hangu-
lat árasztotta el, hogy végül már Csókicsi
sem állhatta meg egy kis öngúny nélkül:
„Miért is vagyok ilyen félénk, miért vagyok
ilyen gyáva?”

Fordult egyet a Rjógoku híd és az Új Nagy
Híd közt, s ezzel elhatározta, hogy vissza-
megy Aszakuszába, de ekkor újra elővette a
gyötrő gondolat: „sose lehet tudni”, s úgy
döntött, hogy elugrik, vet még egy pillantást
abba a Josi negyedi sikátorba. Odaérve előbb
megállapította, hogy immár jóval kisebb a
jövés-menés, mint reggel, hogy aztán félén-
ken elosonjék a Fenyőtű előtt; kívülről nézve
azonban a ház sötétnek látszott, nem szűrő-

dött ki odabentről sem beszélgetés, sem samiszenjáték. Csókicsit azonban olyan elégtelérzet töltötte el attól, hogy volt mersze elmennie a ház előtt, ahol a szerelmese lakik, s hogy ez senkinek sem tűnt fel, hogy ez példátlan kalanddal ért föl; így aztán nem bánta meg azt a törődést és fáradtságot, ami ide hozta.

NEGYEDIK FEJEZET

A hét utolsó napjain Csókicsi kénytelen-kelletlen eljárt az iskolába; a vasárnap viszont elröpült; aztán a következő nap, amikor a vilamosa Uenóba ért, minden különösebb ok nélkül leszállt. Nem csinált meg egy algebra-példát, amit be kellett mutatnia a tanárnak, de nem készült angolból sem, s a kínai szöveget sem olvasta el; ráadásul eszébe jutott, hogy ma lesz az az óra, melyet mindennél jobban gyűlölt: a szertorna. Csókicsi egyszerűen úgy érezte, hogy nem bírja a nyújtón fejjel lefelé függeszkedést, sem az embernél magasabb szekrényről való ugrást, kiváltképpen, hogy egy kiszolgált őrmesterből lett tanár áll a háta mögött, ráadásul az egész osztály rajta röhög. Ami pedig a játékos sportokat illeti, bármilyenek legyenek is azok, Csókicsi sehogyan sem tudott beilleszkedni a csapatba, így aztán mi sem volt természetesebb, mint hogy magára maradjon a társai gúnyolódásai közepette. Egy szó, mint száz, az ugratások és a zak-

latások könnyű céltáblájává vált. Ez elég volt ahhoz, hogy az iskolát gyűlöletes, keserves, gyötrelmes hellyé változtassa. Így aztán hiába kívánta annyira az anyja, semmit sem jelentett neki, hogy bekerülhet a főiskolára. De ha bejut is, az első évben, tetszik, nem tetszik, el kell viselnie a kollégiumi életet s az ezzel együtt járó könyörtelen brutalitásokat; ezt már hallomásból tudta; az iskola szabályzata előírta a bennlakást. Csókicsi már előre borzadott az egésztől, a szájról szájra járó vér-fagyasztó történetek hatására. Ő rajzban vagy szépírásban volt verhetetlen, s a vérmérsékletétől vezéreltetve egészen más területek iránt érdeklődött, mint az ökölvívás, a dzsiu-dzsicu vagy az önnevelési gyakorlatok. Kiskorában napestig szenvedélyes érdeklődéssel hallgatta az anyja samiszenjátékát; megtanulta egymaga felhangolni a hangszeret, s képes volt egyszeri hallás után megjegyezni a divatos szonokat és az utcán hallott dalokat. A ko-umei nagybátyja, Ragecu mester felfigyelt korán megmutatkozó virtuóz képességeire, s egyszer azzal állt elő O-Tojónak: „És mi volna, ha elküldenénk Csókicsit a Ciprusdoboz negyedbe vagy a Virágpiac negyedbe, mindegy, hogy hová, hogy egy elsőrangú mestertől tanuljon?” O-Tojo azonban határozottan elzárkózott, sőt azóta

egyfolytában azzal gyötörte Csókicsit, hogy rá ne merje tenni a kezét a samiszenre.

Ha Csókicsi attól az időtől fogva komolyan foglalkozik a samiszenrel, ahogyan azt Ragecu nagybátyja tolmácsolta, mostanra minden bizonnyal kiforrott művésszé lett volna. Ha úgy alakulnak a dolgok, még ha O-Itóból gésa lesz is, minden egyszerűen megoldódik anélkül, hogy ilyen gyötrelmeket kelljen elszenvednie. De, sajnos, semmit sem lehet előlről kezdeni. Csókicsi érzi, hogy rossz irányban keresi a boldogulást. Hirtelen azon kapja magát, hogy megveti az anyját. Aztán a példátlan neheztelést felváltja benne a nagybátyja eszményített képe, akibe, maga se tudja, miért, úgy igyekszik megkapaszkodni, mint valami tárgyba. Elégszer hallotta a nagybátyja szélsőséges szabadgondolkodó pályafutásának a históriáját, az anyja szájából is, magától Ragecutól is, de most, hogy először találkozott a szerelem gyötrelmeivel, a történet más megvilágításba került a lelkében. Mindenekelőtt fölrémlettek benne bizonyos megjegyzések a „ko-umei nagynéni” számlájára, s kikövetkeztette, hogy az aszszony valamikor előkelő kurtizán volt a Kinpei Daikoku¹ házban, s hogy a josivarai nők

¹ A Josivara egyik leghíresebb és legdrágább örömháza.

felszabadításának idején, a Meidzsi-korszak kezdetén a ko-umei bácsikájánál lelt menedékre. Kiskorában a nagynénje túlradó gyöngédséggel vette körül Csókicsit, ezért aztán O-Tojo nem nagyon rokonszenvezett vele; megesett, hogy az év végi Halottak Lelkének Ünnepeén szokásos hagyományos látogatáskor ki is mutatta az iránta tanúsított közönyét, még ha csak egyszerű látszatudvariasság formájában is. Ideérve Csókicsi úgy érezte, hogy újjáéled benne a neheztelés, mi több, az ellenséges érzület az anyjával szemben. Miközben felidézte magában O-Tojo terhes gondoskodását, aki annyira ellenőrizte minden cselekedetét, hogy, mondhatni, még éjszaka sem vette le róla a szemét, Csókicsi így füstölgött magában: „Ó, ha volna valaki, aki olyan, mint a ko-umei nagynéném” – a nagynéni, aki egyszer gyöngéd hangon azt találta mondani, miközben elnézte őket O-Itóval: „Mindhalálíg szeressétek egymást, gerlicém!” –, igen, ő egészen biztosan megértette volna a szenvedését, és megvigasztalta volna! Ő biztosan nem kényszerítene rá, tiszta észokok alapján, valami olyan boldogságot, ami nem felel meg a szíve vágyának. Csókicsi végül összevetette magában a feddhetetlen életű anyjának a lelkiületét egy olyan asszonyéval, mint a nagynénje, akinek múlt-

ja van, ahogy mondani szokás; egyszersmind összehasonlította a tanárát egy olyan férfival, amilyen a nagybátyja, Ragecu volt.

Efféle gondolatokat forgatott magában Csókicsi egészen délig, miközben egy ott feledett nagy kőlapon heverészett, a Tósó-templom mögötti erdőben; aztán elővette a batyujában elrejtett regényt, és belemélyedt az olvasásba. Később azon tűnődött, hogyan csenhetné el az anyja pecsétnyomóját, hogy ráüsse a hiányzási igazolásra, amit másnap be kell mutatnia.

ÖTÖDIK FEJEZET

Egy ideig megállás nélkül, mondhatni éjjel-nappal szakadt az eső, majd szinte felhőtlen szép idő következett, s nyúlt át egyik napról a másikra, végeérhetetlenül. Aztán mégiscsak beborul az ég, s feltámad a szél is, föl-kavarva az utak felszáradt porát. A szél napról napra csípősebb hideget hoz, s szüntelenül ott dobol melankolikusan a gondosan beretesztelt ház papírral beragasztott ablakkeretein. Csókicsinak legalább hatkor kell fölkelnie, hogy elérjen a hétkor kezdődő iskolába; de a sötétség egyre sűrűbbé válik minden ébredéskor, eladdig, hogy végül bele kell törődnie, hogy reggelenként éppúgy a petróleumlámpa fényében látja a házat, mint este. Csókicsit minden évben valamiféle kimondhatatlan szomorúság és fájdalom árasztja el a tél küszöbén, a fakó, sárgás hajnali lámpafény láttán. Elmaradhatatlanul ott magasodik előtte az anyja hálóruhában didergő alakja, a drága gyermekét költögeti, s el nem mulasz-

taná, hogy meleg reggelit készítsen neki. Csókicsi mélyen szégyenkezik ettől a gondoskodástól, mindamelllett mérhetetlenül vágyik rá, hogy tovább aludjon. Szeretne megbújni még egypár percig a kotacu¹ melegében, de az anyja ellentmondást nem tűrő sürgetésétől űzötten, sóhajtozva nekivág az útnak, amit jéggé dermedtett a folyóról fújó szél. Egy napon, a túláradó anyai gondoskodástól elgyötörten, szántsándékkal meghűtötte magát; letekerte a sálját, amit O-Tojo adott rá azzal, hogy jól burkolózzon bele. Hány éve is annak – ő, azok az idők nem térnek vissza többé! –, hogy Ragecu bácsi elvitte őt és O-Itót a Kakasvásárba... Ahogyan minden évben, ugyanebben az időben, eszébe jut az a nap, s kisvártatva maga az esztendő is, úgy közeledik a decemberi, az előző évihez fogható hideg. S Csókicsi azon kapja magát, hogy minden különösebb ok nélkül kezdi fölidézgetni magában ezeket az egyforma teleteket – az ideit és a tavalyit, a tavalyit és az elöttit –, s ahogyan így araszol visszafelé évről évre a messzi múltba, úgy érti meg a saját tapasztalatából, hogyan vész oda a boldogság azzal, hogy fölcseperedik az ember. Amikor még nem járt iskolába, nemcsak hogy kedvé-

¹ A szoba közepén fölállított, négyszögletes, faszéntüzelésű kályha.

Ando Hirosigé: Uteakép a Nihonbasinál

re, nyugodtan alhatott a reggeli hidegek idején, de akkor még a teste sem borzongott úgy, mint manapság; sőt, az esős vagy szeles napokon örömét lelte a kinti csatangolásokban és ugrádozásokban. Most pedig micsoda gyötrellem hajnalonként átcoszogni a deres Imado hídon! És délutánonként, amikor a Macucsi-hegy öreg fái felől szakadatlanul fúj az északkeleti szél, amikor olyan korán áldozik le a nap, ó, mennyire szomorúak az alkonyat színei! Vajon milyen újabb gyötrelmekkel fogják meglepni az eljövendő esztendők? Csókicsit még sose kerítette ennyire hatalmába a mélabú, mint ebben a decemberben, a sebesen múltó nappalok láttán. A Kannonparkban már megnyílt az év végi vásár. A cukroszacskók, a szárított finomságok és egyéb holmik, a diákok év végi ajándékai már ott sorakoztak a tokonoma előtt. Az évharmadi vizsgák az előző nap fejeződtek be az iskolában, s O-Tojo figyelmeztető levelet kapott a tanártól az ő rossz osztályzatai miatt.

Csókicsi már jó előre fölkészült az eseményre, így aztán lehorgasztott fejjel, némán hallgatta az anyja szemrehányásait, aki sírós hangon egyre azt ismételte: „Egy magányos anya egyetlen gyerekkel...” A délelőtti tanítványok már elmentek, s délután háromtól várhatóak azok a kislányok, akik iskola

után jönnek órára; O-Tojo tehát éppen ebben az időszakban volt teljesen szabad. Szellő se rezdült, az utcára néző ablakok a téli napsütésben úsztak; s egyszer csak, még mielőtt kinyílt volna a külső rácsos kapu, éles női hang hallatszott:

– Bocsássanak meg... – O-Tojo főlegyesedett meglepetésében, de akkor már az előszobából a papír tolóajtó mögül jött a hang: – Én vagyok az, kedves asszonyom! Ezer éve nem voltam itt, megbocsát, ugye?

Csókicsi egész testében megborzongott. O-Ito volt az. Pompás sávoly kabátja övét bontogatva lépett be a szobába.

– Micsoda meglepetés! A kis Csó is itt van! Na és az iskola, kiadták a vakációt...? Hát persze, milyen buta vagyok! – Ezzel mesterkéltnévetésben tört ki. – Ó, ó, ó, ó! – aztán udvariasan meghajolt, a tatamira fektetve a kezét. – Kedves asszonyom, remélem, jól szolgál az egészsége! Nem olyan könnyű elszabadulni onnan, higgye el, ezért maradtam el ennyire...

Ezzel átnyújtott egy doboz süteményt, amit négyszögletes selyempapírból göngyölt ki. Csókicsi egy pillanatig sem vette le a szemét a lányról, csak állt döbbenten, s képtelen volt akár egy szót is kinyögni. O-Tojo, aki szintén zavarban volt, mintha valami forga-

tag közepébe csöppent volna, megköszönte az ajándékot, majd így folytatta:

– Hogy megszépültél! Meg se ismertelek volna, tudd meg!

– Borzasztóan *megöregedtem*, nem látja rajtam? Mindenki ezt mondja – mosolyodott el kedvesen O-Ito, ezzel megkötötte bíborpiros selyemkabátkája félig letekert övét, s előhúzott a széles öve redőiből egy skatlátvörös bársonydohányzacskót. – Rászoktam a dohányszásra; ez nagy merészség, nem gondolja, kedves asszonyom?

Ezúttal harsányan nevetett.

– Ide, erre, közelebb; nagyon hideg van – mondta O-Tojo, s levette az öntöttvas vízforralót a hosszúkás parázstartó dobozról, majd teakészítés közben így folytatta: – Mikor kezdesz?

– Ó, még nem, később, talán az év vége felé.

– Értem! A kis O-Itót nem kell félteni, biztos nagy sikere lesz, jól megy majd neki. Először is, szép vagy, aztán meg jó alapjaid vannak...

– Ezért örök hálával tartozom önnek... – mondta O-Ito, majd kisvártatva így folytatta: – Az ottani nővérkém is rendkívül elégedett velem. Nagyobb lányok is vannak, s mind ügyetlenebbek.

– A mai világban – fogott bele O-Tojo, aztán hirtelen észbe kapott, s elővett egy talpas tálka süteményt a teásszekrénykéből. – Mással sajnos nem szolgálhatok... de kóstold csak meg, a dórjói híres specialitás, igazán ízletes. – Ezzel kiválasztott egyet a pálcikái hegyével, s átnyújtotta O-Itónak.

– Jó napot, 'szonyom!

Két kislány köszönt be csiripelő, magas hangon; az órára érkeztek.

– Nagyon kérem, ne zavartassa magát miattam, kedves asszonyom...

– Ugyan, ne beszélj már! Bízd csak rám! – mondta O-Tojo, de aztán mégiscsak átment a másik szobába.

A lehorgasztott fejű Csókicsit különös idegenségérzet tartotta hatalmában, O-Ito azonban továbbra is úgy viselkedett, mint azelőtt, s odasúgta neki:

– Megkaptad a levelemet?

A másik szobából áthallatszott a két kislány éneke:

Szágából vagy O-Muróból

A pompás virágok...

Csókicsi csak ingatta a fejét, s egyfolytában fészkelődött. Nem sokkal a

kakas első napja előtt küldte ezt a levelet O-Ito, s egyszerűen csak arról értesítette, hogy maga sem gondolta volna, hogy ilyen nehéz lesz onnan hazajönnie; Csókicsi azon nyomban válaszolt, részletesen megírta, hogyan él az elválásuk óta, s már előre örvendett a lány válaszának; de az nem érkezett meg.

– Vásár van a Kannon-parkban. Akarod, hogy elmenjünk együtt ma este? Engedélyt kaptam, hogy itthon töltssem az éjszakát, úgyhogy...

Csókicsit borzasztóan feszélyezte, hogy az anyja ott van a szomszéd szobában, eladdig, hogy még válaszolni sem tudott.

O-Ito zavartalanul folytatta:

– Vacsora után érted jövök. – Kisvártatva megkérdezte: – Anyád, ugye ő is velünk jön?

– Egen... – rebegette bátortalanul Csókicsi.

– Igaz is, mi van a ko-umei bácsikáddal? – jutott eszébe O-Itónak. – Emlékszel, amikor annyi szakét ivott, hogy összeveszett azzal az öreg hagoita² kereskedővel? Mikor is volt? Jaj, hogy féltem! Jó volna, ha ő is eljönne ma este.

² Fából készült, ünnepi tollaslabdaütő, hátuljára vázont ragasztanak és híres kabuki színészek képét festik rá. Újévkor játszanak vele.

O-Ito megvárta a tanóra következő szünetét, és elbúcsúzott O-Tojótól:

– Akkor ma este! Elnézést a zavarásért!
Ennyit mondott, aztán gyorsan elment.

HATODIK FEJEZET

Csókicsi meg volt hülve; közben elmúlt a Hét Fű Ünnepe, megkezdődött a tanítás, s ő mégiscsak elvánszorgott az iskolába; ettől a hülés kiújult, átment influenzába, s Csókicsi egész januárban nyomta az ágyat.

Ma van a Ló első napja, reggel óta dohog a nagydob a Hacsiman-templom szentélyében. A délutáni nap langyos, párás sugari beragyogják az utcai ablakokat; az ablakok papírján átvillan néha egy-egy ereszt súroló madár árnyéka; kivilágosodott a teázószoza, de még az ősök oltárának félhomályos belseje is; a szilvavirágok pedig hullatni kezdték szirmaikat a tokonomában. A tavasz köszöntött be derűsen a gondosan bezárt ház kellős közepébe.

Csókicsi, aki két-három napja kelt föl, kihasználta a kellemes napsütést, hogy járjon egyet. Most, hogy teljesen felépült, valósággal kapóra jött neki a több mint húsz napig tartó súlyos és kellemetlen betegség; magá-

ban úgy számított, hogy nincs semmi esélye a következő havi vizsgákon, s ha valóban elhasal, olyan mentsége van az anyja előtt, amiről álmodni se mert!

Séta közben elvetődött az Aszakusza-park mögé; a mély árok szegélyezte keskeny utca vasrácsos kerítésein át odalátszottak a piszkos vakudvarokban a tél lecsupaszította, ritkásan álló fák alatt sorakozó, ötödik kerületi nyíllövő állások. Az alacsony tetők egyetlen vonalat alkottak, s a házak szinte nekifeszültek az ároknak, mintha valaki hátulról megtaszította volna őket; alkalmasint ez lehetett az oka, hogy a különben nem túl forgalmas utcán csak úgy pezsgett az élet; az akasztófavirágképű riksakulik megállás nélkül száguldoztak, s szolgálataikat kínálgatva üldözőbe vettek minden valamennyire is jól öltözött járókelőt. Csókicsi kiért végre a kereszteződéshez, ahonnan messzire, egészen az Avasimatemplomig el lehetett látni: balra volt a Kőhíd, előtte az elmaradhatatlan rendőrőrszem; az emberek meg-megálltak, s megkövülten néztek valamit; Csókicsi követte példájukat, ösztönösen fölnézett, s megpillantotta a Mijato Színház színes hirdetőtábláját az útkereszteződés sarkán.

A tábla közepéből falap emelkedett ki, erre írták a darab címét; a furán egymáshoz tapa-

dó írásjegyeket olyan vastag vonalakkal rajzolták meg, mintha valami díszítő motívum lett volna; ettől jobbra és balra a darabból vett jeleneteket lehetett látni: a zsugori arcú, düledt szemű és vastag ujjú alakok mozdulatai mértéktelenül túlzók voltak, s a jelmezeik olyan súlyosaknak látszottak, mintha ágyneműt cipeltek volna a hátukon; a hirdetőtáblát az esőtől, szélről óvó, tetőszerű ereszt olyan dús művirágfüzér ékesítette, amelyet a virágünnepi kocsikra szokás ráaggatni.

Bármilyen enyhe, simogató volt is az idő ezen a derűs napon, Csókicsi séta közben érezte, hogy hűvös szellő támad, mint az tavaszelőn természetes, s épp azon merengett, hogy fedél alá húzódik, amikor megpillantotta a színházi hirdetőtáblát; így aztán egyenesen a karzatra vezető szűk kapu felé vette útját. Odabent meredek, ingatag lépcső vezet fölfelé; körülbelül félúton elkanyarodik, s bevezet a sejtelmes félhomályba, melyet megül a sötétbe burkolódzó erkélyről leáramló meleg, fanyar, bűzös emberi kilélegzés. A nézők szinte egyfolytában kiáltják a színészek nevét,¹ s ez olyan lelkesedéssel és elragadtatással töltötte el Csókicsit, amit csak azok a szín-

¹ A kabuki előadások elmaradhatatlan kísérője: a közönség ütemesen kiáltozik a színpadon zajló párbeszéddel és gesztusokkal összhangban.

házzajongók ismernek, akik nagy városban nőttek fel. Az utolsó lépcsőfokokat már négyesével vette, aztán befúrta magát a tömegbe; a lejtős karzat és az alacsony tető közt olyan érzése támadhatott volna, mintha egy óriási hajófenékbe ereszkednék alá! Az összezsúfolódó nézők fejrengetege megszűri a sarkokban fölállított gázlámpák csupasz lángjának fényét, a hely ezért sötét és fullasztó, s az erkély vaskorlátján túl, melyen úgy csüngnek az emberek, mint a majmok, a terem mintha csupa mennyezet volna; ezzel szemben a zavaros félhomályon átderengő színpad egészen kicsi, szinte elvész a messzeségben. Az ütőfa halk, tiszta csattanása nyomán épp megállt a forgószínpad. A színen egy kőfal szigorúan vízszintes rajzolata látszik, ennek tövébe piszkoskék leplet terítettek le. A háttérfüggönyre, a daimjó² palota szentélyének agyagfalai és cserépteteje fölé éjfékete eget festettek, nem feledkezve meg a hálófülkéről sem, ezzel is érzékeltetve, hogy éjszaka van. „Folyópart” és „éjszaka”; Csókicsinak van annyi színházi tapasztalata, hogy kitalálja: gyilkossági jelenet következik; s gyerekes kíváncsiságtól sarkallva kihúzza magát, nyakát nyújtogatja; s valóban, tompán felmorajlik a nagydob, csattog az ütőfa a deszkán, a ha-

² Edó-korszakbeli, vidéki földbirtokos.

Kunicsika (Tojohara Jaszohaci) (1835–1900): Kavarazaki Gonnoszuke kabuki-színész maszkja

gyománnyokhoz híven, egyszersmind balról, egy útkereszteződésnél álló őrbódé árnyékából kivált... egy főudvarmester és egy nő, aki az egyik hajfonatát a karjára tekerte,³ s harsányan veszekszenek! A teremben kitör a nevetés. A szereplők olyan mozdulatokat tesznek, mintha elveszett holmit keresnének; a férfi fölvesz valamit, s a magatartása egy csapásra megváltozik; érces hangon olvasni kezd:

– Következik *A fűz és a virágzó szilvafa egyesülése a holdfényes alkonyatban* című dzsóruri. A művészek, akiket az a megtiszteltetés ért, hogy előadhatják önöknek, a következők...

A nézőknek sem kell több, innen is, onnan is kérdések röppennek fel. Aztán halkán újra csattan az ütőfa, s a jelre egy fekete ruhás, csuklyás díszletező lekaszt egy táblát a színpal jobb oldaláról, mire láthatóvá válik egy keskeny emelvény, melyen már fölsorakozott három díszes öltözékű dzsóruri szavaló és két samiszenes; a samiszenek fölcsendülnek, s dallamukra fölzeng a Mesterszavalók kara. Csókicsit mindig rabul ejti ez a zene, s jóllehet a nézőtérén fölsír egy csecsemő, s többen is pisszegnek, a legapróbb részletekig

³ Amiből a japán néző tudja, hogy a nő alacsony rangú prostituált, aki a szabad ég alatt gyakorolja mesterségét.

tisztán hallja a szöveget is, a samiszent is,
mint akinek a füle erre teremtetett.

*Ködös éjszakán
csillagfények
kettő-három
négy-öt
kondul a harang:
és ha üldözőim azok,
kiket nyomomba küldtek...*

Újra hallani a halk csattanást, s immár nem csupán néhány elragadtatott néző kiáltozik, az egész terem vibrál az izgalomtól. Van is miért: egy kurtizán közeledik a virágösvényen,⁴ széles gallérú, bíborszínű atlaszkimónója alól kilátszik a piros alsóruhája; felsőtes-tét kissé előredönti, az arcát eltakarja a zseb-kendőjével. A nézők szitkozódnak: „Nem látok semmit! Túl nagyra nőttél te itt előttem! Vedd le a kalapod! Bugris!”, és így tovább.

*Eltévedt, elhagyott
Fehér szalanx hal,
Mely körülnézni is reszket,*

⁴ A nézőretn át, a terem végétől a színpadig húzó-dó emelvény; a szereplők gyakran ezen mennek fel a színpadra, vagy ezen távoznak.

*Jobban, mint ahogyan a hal
Fél a fáklyafényben úszó
Bárkák hálójától...*

A nő szerepét alakító színész szinte már a virágösvény végére ért, s hátra-hátranézve szavalja monológját. Aztán az énekbeszéd folytatódik:

*Egy pillanatig nem mozdul.
Hajó tér vissza
A szilvavirágzásból;
Énekszó száll:
– A találkozóhoz,
A titkos találkozóhoz
Kerüld a borús,
A sötét éjszakát.
De ha nem fátyolozza
Felhő a holdat
A későbbben kelőt
– Ó, gyötrő várakozás –
A tizenhatodik este,⁵
Akkor alkalmas a perc,
Akkor jön el az idő.
S ő boldogan siet,
Hiszen jó csillagzat alatt*

⁵ A hónap tizenötödik napján van telihold. A tizenhatodikon fogyni kezd, s valamivel később jön fel. A hős nő neve azt jelenti: „Tizenhatodik este”. (Izajoi)

*Hangzanak e mondatok;
Az esős égbolt, melyen
A felhők egymást űzik,
Hirtelen kitisztul
A szél fuvallmára.
S ők ott állnak szemben
A holdfényben...*

A terem újból felmorajlik; fény gyullad ki az éjszakát jelképező, feketére festett háttér-függöny közepébe vágott lyukban. Tisztán látszott még innen is, hogy zsinórokkal főlhúzzák a nyílás elől a felhő alakú lemezt. A hold olyan nagy és olyan vakítóan fénylik, hogy a daimjó udvarházának a szentélye szinte belemosódik a háttérbe, maga a hold pedig mértéktelenül közelinek tetszik. Ez persze nem csökkenti a nézők illúzióját, sőt Csókicsinak eszébe juttatja azt az óriási, kerek holdat, melyet a múlt nyáron látott az Imado hídról, ahol találkát adott O-Itónak, hogy elkísérje a Josi negyedbe; s ettől a színjáték már nem játék többé számára.

Rosszul öltözött, kócos férfi tántorog be a színpadra; az arcát a szó szoros értelemben marcangolja a fájdalom; a nő elébe vág, s most szemtől szemben állnak.

– Te vagy az, Izajoi?

– Ön az, Szeisin úr? – A nő megragadja a

férfi karját. – Ó, mennyire vágytam rá, hogy viszontlássam!

Bekiabálások a nézőtérről:

– Ó, de szép pár!

– Ne zavartasd magad!

– Hagyj belőle nekünk is egy kicsit!

És így tovább; a nézőtérben derülség; aztán egy színházimádó megrovó hangja:

– Csend legyen odalenn!

Miközben a két szerelmes a folyóba veti magát, a színpad elfordul; a nő belegabalyodik egy éjszakai szalanxhalászatra induló bárka hálójába, és megmenekül. De nézzük a következő képet: a férfi épp fölkapaszkodik a kőfalra, neki sem sikerült meghalnia. A távolból zavaros énekszó hallatszik; aranyláz és becsület; az élet szerelme; végzet; szerencse és sors; kísértés és halál. A felvonás egy végső-kig felfokozott jelenetsorral ér véget. Aztán valaki fülsiketítő fejhangon belerikkant Csókicsi fülébe:

– Vége a felvonásnak!

A nézők a kijárat felé tódulnak.

Csókicsi megszaporázta lépteit. A nap már leáldozott, de még világosság volt. A sűrűn lakott Szenzoku negyed boltjainak kirakatainak kis reklámfüggönyöket és szalagfeliratokat lobogtatott a szél. Útközben Csókicsi megragadta a levegőt, hátha megpillant egy órát a mé-

lyen lehajló ereszek alatt, de a házakban mindenütt sötétség volt. Mivel épp hogy kilábalt a betegségből, s tartott az esti szél-től, megnyújtotta lépéseit; de a Szanja-csatornához érve, ahonnan egészen az Imado hídig tárulkozott ki a Szumida, nem állhatta meg, hogy ne pihenjen meg egy percre. A szomorú hamvasszürkében fénylő folyóról könnyű pára száll föl, mintegy siettetve a téli nap végét, egyszersmind ködfátyolba burkolja a túlparti gátat. A dereglyék vitorláit közt sirályok röpködnek keresztül-kasul. Csókicsit megmagyarázhatatlan szomorúság járja át a sebesen áramló hullámok látán. Fény gyullad a túlnani gáton, aztán még egy. A csupasz fák, a rideg kőkorlát, a piszkos tetőcserepek, minden, amit csak átfog a tekintet, hideg, fakó színekben úszik; amióta kijött a színházból, egy pillanatra sem tudott megfélekezni Szeisin és Izajoí tüneményes alakjáról, sőt ebben a környezetben talán még tisztábban rajzolódnak ki, úgy emelkednek ki a háttérből, mint az új-évi tollaslabdaütők domborművű figurái. Csókicsi valósággal áhítozik a darab szereplőinek sorsára. De mindhiába, semmire se megy vele, csak még jobban elkeseredik. Gondolatban eljut oda, hogy legjobb volna meghalni, igen ám, de senki sincs, aki osz-

tozna vele a halálban; ez gyötri, ez tölti el búbánattal.

A szél valósággal pofon legyinti, amikor felkanyarodik az Imado hídra. Ösztönösen összerándul, s közben azon kapja magát, hogy a dzsóruri egy mondatát görgeti a torkában, maga se tudja, mikor jegyezte meg:

*Hiábavaló panasz volna
Tovább így beszélni...*

Ennek a mondatnak a Kjomoto stílus olyan zenei szépséget kölcsönzött, melynek a többi iskola nyomába se lépett; Csókicsi per sze nem énekelte olyan ügyesen, kinyújtott nyakkal, megfeszített testtel, ahogyan azt a nagy mesterek teszik; annyi hangerőt sem adott bele, amennyit azok. A hang egyszerűen csak megszülemlett a torkában, s természetesen görgött előre az ajkához, s dudorászás közben úgy érezte, mintha csillapodna kissé bánatos szívének konok fájdalma.

*Hiábavaló panasz volna
Tovább így beszélni...
Lám csak, lám...
A folyó zsenge füze
Nézi magát a víztükörben...*

Így szedegette össze a dallamfoszlányokat, s ismételtette magában végig az úton, egészen addig, amíg ki nem nyitotta az otthonuk rácsos kapuját.

HETEDIK FEJEZET

A másnap délután újra ott találta a Mijato Színház kakasülőjén. Az előző nap valami ki mondhatatlan szépséget fedezett föl abban a megkapó jelenetben, melyben a két szerelmes egymás kezét fogva jajong, s most újra meg akart ettől mámorosodni; de ez nem minden: miközben ott ült, mintegy beszorítva a rideg szobája mennyezete és feketés padlója közé, csillapíthatatlan vágyat érzett az emberi zsongással, fényekkel teljes színház mozgalmassága iránt. Nem elég az, hogy elvesztette O-Itót, ráadásul valami esztelen vágyakozás tör rá időnként, s ez a magányosság és a mélabú érzésével árasztja el; s képtelen rájönni, hogy miért; egyedül érzi magát, szomorú, ennyi az egész. Ingerlő vágy úzi valami meghatározhatatlan felé, ami csillapíthatná magányát és szomorúságát; egy szép nőnek szeretné kiönteni a szíve zavaros fájdalmát, egy nőnek, mindegy, hogy kinek, csak gyöngéd megértéssel találkozzék. Immár

nem csupán O-Ito rémlik föl ábrándjaiban, hanem az utcán látott ismeretlen nőalakok is, a Simada-kontyos lányok, a fordított páfrányfenyőlevél-szerűen berakott hajú gésák vagy súlyos hurkás kontyú asszonyságok.¹

Másodszor is olyan szenvedélyes érdeklődéssel nézte végig az előadást, mintha sose látta volna; de azért többször is végigsétáltatta a tekintetét a zsúfolt páholyokon. Mennyi nő van ezen a világon!, miért is nincs neki olyan szerencséje, hogy találjon köztük egyet, egyetlenegy, aki megvigasztalna? Legyen az bárki. Ha volna akárcsak egyetlen nő, aki kedvesen szólna hozzá, bizonyára elhalványulna benne O-Ito szívet szorongató képe! Minél többet gondol O-Itóra, annál hevesebben vágyakozik valamire, ami csillapíthatná fájdalmát. Ha beteljesülne, amire vágyik, talán nem hatalmasodnék el rajta az a kétségbeesés, amibe az iskola gondolata és annak a jövőnek a képe taszítja, amit az iskola készít elő számára...

Egyszer csak megbökte valaki a vállát a zsúfolt karzaton; meglepetten fordult hátra, s egy félrekapott vadászsapkás, sötét szemüveges fiatalembert pillantott meg a felső

¹ Japánban egészen a második világháborúig a hajviseletről meg lehetett állapítani a nők korát és társadalmi helyzetét.

sorban, aki a nyakát nyújtogatva őt fűrészte.

– Szavamra... Hiszen ez Kicsi-szan! – szaladt ki Csókicsi száján, hogy aztán leessen az álla Kicsi-szan megdöbbenő átalakulásának a láttán.

Nevezett Kicsi-szan az osztálytársa volt a Jikata-macsibeli elemiben, aztán segéd lett annál a Szanja utcai borbélynál, akinél Csókicsi máig is nyíratja a haját. És ennek a fiatalembernek most selyemsál van a nyakában, a sál és az ujjatlan nagy galléros, rövid köpeny alól kilátszik könnyű osimai szövetből készült kabátkája, s szokatlan parfümillat árad belőle, amikor előrehajol, hogy a fülébe súgja:

– Színész vagyok, Csó-szan, tudd meg!

A kakasülön épp megbolydult valamiért a tömeg, de Csókicsiba inkább a meglepetés fojtotta bele a szót. Hamarosan az éjszakai folyóparti néma tusa következik, mint előző nap, hogy aztán a hős a keblébe rejtse az elrabolt aranyat, végigrohanjon a virágösvényen, kagylókat szórva szét, hogy a menekülését fedezze; erre hangzik föl az ütőfa halk, tiszta csattanása. A függöny összecukódik. A nézők soraiból fölharsan a szertartásos kiáltás:

– Vége a felvonásnak!

Miközben az emberáradat a szűk kijárat felé nyomakodik, s a függöny egészen összezárul, valahol a színpalak mögött még egyszer fölmorajlik a nagydob. Kicsi-szan elkapja Csókicsi ruhaujját.

– Hazamégy, Csó-szan? Ne siess már! Maradj még, nézd meg a következő felvonást!

Mivel a durva arckifejezésű, libériás férfi, aki beszedi a pénzt a következő felvonásra, már oda is furakodott cserszínű papírkosarával, Csókicsi végül úgy dönt, hogy marad.

– Ez itt jó lesz, itt leülhetünk, Csó-szan! – Ezzel Kicsi-szan már be is fészkelte magát a hátsó tetőablak mélyedésébe, s jóformán azt sem várta meg, hogy Csókicsi elhelyezkedjék mellette, már folytatja is: – Színész vagyok, öregem! Megváltoztam, ugye? – s ezzel kihúzza tarka virágmintás alsóruhája ujját, mesterkéltnél mozdulattal leveti sötét szemüvegét, s törölgetni kezdi.

– Megváltoztál, szó, ami szó. Alig ismerem rád.

– Leesett az állad, mi? Ha ha, ha ha ha! – Kicsi-szan nevetése mérhetetlen önelégültségről tanúskodott. – De őszintén, Csó-szan! Színész vagyok, tisztesség ne essék szólván, amint látod. Az Í társulat új tagja. Holnapután a Sintomi negyedben játszunk. Gyere el, nézd meg az egész darabot. Eljössz, ugye?

Kerülj hátra a művészbejáróhoz, s hívasd ki Tamamizut.

– Tamamizut...?

– Íme Tamamizu Saburó... – Ezzel gyors mozdulattal előásott a ruhája redőiből egy női levéltárcát, kivett belőle egy apró névjegyet, és Csókicsi elé tartotta. – Íme! Tamamizu Saburó. Kicsi-szan immár a múlté, tudd meg! Nem tévedés, ezentúl ezen a néven szerepelek a plakátokon.

– Mondd, érdekes a művészetet?

– Van úgy, hogy érdekes, van úgy, hogy kegyetlen. Ami a nőket illeti, nincs okunk panaszra. – Kicsi-szan futó pillantást vetett Csókicsira. – És te, Csó-szan, hogy vagy ezzel?

Csókicsi úgy érezte, hogy a „Még sehogy” szégyenére válna egy férfinak, ezért aztán hallgatott.

– Ismered a Kadzsita-ró házat az Edó negyed 1-ben? Ma este velem jössz. Csak nyugi-nyugi! Ne hidd, hogy felvágok; ha egyszer azt mondom, hogy nincs miért izgulnod, akkor minden okom megvan rá, hidd el. Nem unatkozunk, amint látod! Ha ha, ha ha ha! – nevetett szenteskedve Kicsi-szan.

Csókicsi nyíltan nekirszegte a kérdést:

– A gésák sokba kerülnek, ugye?

– Te a gésákat szereted, Csó-szan? Luxusra fened a fogad! – lepődött meg az újdonsült színész, Kicsi-szan, s végigmérte Csókicsit. – Ismerjük a fajtájukat. Pénzt kiadni nőre, egyáltalán az effélére, az nagy marhaság, tudd meg. Két-három találkaházat is ismerek a parkban. Elviszlek. Már ki is gondoltam, ha mondom!

A kakasülő kezdett benépesülni, kisebb csoportok érkeztek folyamatosan, meg-megújuló hullámokban. Az előző felvonásról itt maradt nézők közül néhányan, a várakozásba belefáradva, összeverték a tenyerüket.² A színpad mélyéről kihallatszott az ütőfa csattanása; a hang mintha közeledett volna. Csókicsi kikászálódott az ablakmélyedésből, ahol eddig szorongott.

– Van időnk bőven – dünnyögi maga elé Kicsi-szan, s így folytatja: –, ez még csak a körfa, Csó-szan; ezzel a csattogtatással figyelmeztetik a színészeket az öltözőkben, hogy a díszletet már fölállították. Jócskán van még idő a kezdésig.

Ezzel komótosan rágyújt egy cigarettára. Csókicsi válaszából tisztelet érződik:

– Ezt nem tudtam!

De már nem ül vissza, az erkély vasrácsa

² Ami a századforduló Japánjában neveletlenségnek számított. A taps később terjed el.

fölött nézi a színpadot. Azok a nézők, akik nem tudják, hogy mi az a „körfa” – nem úgy, mint Kicsi-szan –, azt hiszik, hogy mindjárt szétnyílik a függöny, betódulnak a folyosóról, s egymást nyomva-taszigálva elfoglalják helyüket a virágösvény és a földszinti páholyok közt. A páholyok mögül bevetül a lenyugvó nap sugara, s ferdén ráhull a behúzott függöny sarkára; a fénynyalábban láthatóvá válik az észrevehetetlenül ott lebegő por és füst. Csókicsi valamiféle szomorúságot vél fölfedezni a lenyugvó fénysugárban, miközben rámered az összezárt függönyre, ami szélesen hullámszik a kintről behatoló szél meg-megújuló fuvallmaitól. A függönyön felirat olvasható: „Icsikava mester tiszteletére...”³ Az Aszakusza-park gésáinak céhe.” S itt rengeteg név következett. Csókicsi megkérdezte:

– Mondd, Kicsi-szan, ismersz valakit ezek közül a gésák közül?

– Naná! Mondtam már, hogy a park a mi vadászterületünk!

Kicsi-szan olyan arcot vágott, mint akit megsértettek. Aztán kiselőadásba kezdett a függönyön feltüntetett gésák – igazi vagy kitalált – pályafutásáról, szépségéről, jelleméről.

Az ütőfa kettőt csattant, csong!, csong!,

³ Az Icsikavák híres kabukiszínész-nemzetség.

fölhangzott a samiszen, s a csattogások gyorsuló ütemére végre szétnyílt a függöny. A karzat nyomban skandálni kezdte a színészek nevét. Az unatkozó nézők fecsegésének egy csapásra vége szakadt, s a színházat olyan élet és fény árasztotta el, mintha napfölkelte volna.

NYOLCADIK FEJEZET

O-Tojo már az Imado hídon járt, amikor tudatosodott benne, hogy most van csak igazán teljében az évszak, a buján pompázó április. Mint egyedülálló asszony, akinek minden idejét leköti a háztartás, csak akkor ébredt rá, hogy az évszak megváltozott; kékké tisztult az ég, az ablakokon betűz a nap, s rézsútosan, az utca túlsó oldalán, a Mijató folyó nevű angolnavendéglő bejáratánál lévő fűz gallyain kifakadtak a zöld rügyek. A mélyen fekvő külváros után, ahol a piszkos cseréptetők egy csöppnyi kilátást sem engednek az embernek, most, hogy kibukkant a hídra, s kitérülkozik előtte az áprilisi Szumida, akkora felindulásban van része – mint annak az anyának, aki mindent összevéve évente kétszer-háromszor mozdul ki otthonról –, hogy alig akar hinni a szemének, melyet ugyancsak meggyöngítettek az évek. A folyóvíz ragyogása a derűs, tiszta ég alatt, a gáton zöldellő fű, a gát fölé magasodó, virágzó cseresznye-

fasor, az egyetem tarka zászlódíszben pompázó csónakháza, ahonnan éljenzések és petárdák röppennek föl, a kompok körüli nyüzsgés, a virágnézőbe érkező utasok be- és kiszállása. A temérdek látvány túlságosan színes volt O-Tojo fáradt szemének. Eredetileg le akart menni a beszállóhelyre, de aztán ijedten sarkon fordult, s gyors léptekkel átvágott az Aranysárkány-domb lábánál elterülő Kavara negyeden. Amikor aztán fölfedezett egy eléggé piszkos riksát, melyet egy eléggé ártalmatlan képű kuli húzott, félszegen megkérdezte:

– Kérem, uram, elvinne olcsón a Ko-Ume negyedbe?

O-Tojónak nem volt semmi kedve megcsodálni a cseresznyefákat. Azt se tudta, hol áll a feje: Csókicsi, az egyetlen fia és minden reménysége, nemcsak hogy megbukott a vizsgáin, de a tetejében még kijelentette, hogy elege van a tanulásból, hallani sem akar többé az iskoláról. A tehetetlen O-Tojo elhatározta, hogy végső szorultságában megpróbál tanácsot kérni a bátyjától, Ragecutól.

A riksakuli harmadszorra ráállt végre, hogy elviszi Ko-Uméba azért az árért, amit felkínált. A naplemente fényében rengeteg ember nyüzsgött az Azuma híd porfellegében. O-Tojo öreg kulija bizonytalan léptek-

Ando Hiroshige (1797–1858): Cseresznyevirágok a Szumida-folyó felett

kel lavírozott a kocsirúddal az ünnepre minden ékességüket magukra öltő fiúk és lányok közt, akik vidáman versenyeztették a riksáikat, de amint átért a hídon, s maga mögött hagyta az ünnepi pezsgést, rögtön Nakano-gónak fordult; a Narihira híd után már csak a piszkos zszindelytetőkön csillogó napfény és a tiszta, kék ég érzékeltette a tavaszt, az égboltozat, melynek színe híven vetült vissza a vontatóút mellett húzódó levezető csatorna állott vizéről. Ragecu szerelme, akit egykor Kodajunak hívtak a Kinpei-ró örömházban, épp a napfényben fürdette a sok festék által kimart, megráncosodott arcát; vattázott gal-lérjára törülközőt tekert; az ösvény néptelen volt, csak egy gyerekcsapat röpkártyázott,¹ bugattyúzott, s ő épp a ruha darabjait teregette ki a szárítódeszkákra. Amikor meglátta a lassan bedöcögő riksát, s megismerte a leszálló O-Tojót, felkiáltott:

– Ó, micsoda meglepetés! Olyan ritkán jön el hozzánk! Tudod, ki van itt? Az imadói tanárnőnk! – kiáltott be a házba a kitárt kapun.

A ház ura nagy munkában volt: kitett egy alacsony asztalkát a veranda szélére, ahol már

¹ Úgy kell dobni egy karton- vagy kőlapot, hogy fölfordítsanak vele egy másik lapot, amit előzőleg letettek a földre.

ott sorakoztak a virágcserepek, s egészen elmerült annak a három legjobb versnek a besorolásába – *ég, föld, ember*² –, melyeket egy haikai pályázatra küldtek be.

Ragecu levette a szemüvegét, fölállt az asztaltól, bement s letelepedett a fogadószoba közepén; O-Taki együtt lépett be a vendéggel, s közben a zsineget oldogatta, mellyel felkötötte a ruhaujját munka közben; aztán a két közel egykorú asszony rákezdett a kölcsönös, véget érni nem akaró földre borulásokra és tiszteletnyilvánításokra: „És a kis Csó – mondta az egyik –, remélem, ő is jól van!”, „Köszönöm – így a másik –, de szörnyen zavarban vagyok ezzel a gyerekekkel”, így aztán szó szót követ, s az eset nem várt gyorsasággal bomlott ki Ragecu előtt. Mire a mester kiverte a pipájából a dohánymaradékot és kifejtette elgondolását: fiatalon mindenkiel megesik, hogy szellemi válaszút elé kerül; ő maga is emlékszik olyan időszakra az életéből, melyben a szülői dorgálás süket fülekre talált; vajon nem az-e a legjobb gyógymód, ha az ember szabad folyást enged a dolgoknak, ahelyett hogy szigorúan bele-

² Ragecu voltaképpen pénzért dolgozik: műkedvelő szerzők küldik el neki műveiket, melyek témáját ő adta meg; ő kijavítja, s az *ég, föld, ember* haikai kategóriák szerint osztályozza ezeket.

avatkozik az eseményekbe? Mi sem természetesebb azonban, hogy a beláthatatlan jövő nyomasztó gondjai közt őrlődő anyai szív nem érthette be ezzel a hevenyészett vélekedéssel. O-Tojo tehát elmondta, hogy Csókicsi az utóbbi időben többször is elcsavargott az iskolából, sőt ellopta az ő pecsétjét és hamis igazolásokat fabrikált; ezt közölve annyira lehalkította a hangját, mintha már ebben is a sötét jövő mutatkoznék meg, s vége-hossza nem volt a suttogásnak...

– És ha megkérdem tőle: „Mit akarsz csinálni, ha az iskolából elegend volt?”, képzeljétek, mit válaszol: „Színész akarok lenni”. Ezt válaszolja. Színész. Hát ne álljon meg az ember esze! Bátyám! Teljesen kétségbe vagyok esve, ha arra gondolok, hogy Csókicsi jellemében van a hiba.

– Ejha! Színész akar lenni. – Ragecu nem nagyon lepődött meg, hiszen fölremlt előtte a kis Csókicsi, aki hat-hét évesen olyan szakavatottan pengette a samiszent. – Hát ha ez a leghőbb vágya, itt nem nagyon van mit tenni... Ó de kellemetlen ez az egész!

O-Tojo folytatta: nem elég, hogy ő, személy szerint, olyan mélyre süllyedt a családot ért csapások miatt, hogy egy szórakoztató művészeti ág jelentéktelen tanára lett, de ha ez a lenézett társadalmi helyzet áterjed a fiára

is, az meggyalázása az ősök sírjának, amire nincs bocsánat. Elég volt előhozakodni, így vagy úgy, a csőd régi históriájával vagy az atyai ház pusztulásával ahhoz, hogy Ragecu, akit az apja kitagadott a szabadelvűsége miatt, zavarában ellenállhatatlan vágyat érezzen rá, hogy megvakarja a kopasz feje búbját. Ragecu, mint kifinomult lélek, mindig is élénk érdeklődést tanúsított a művészvilág iránt, s ezért magában szeretett volna szembe szállni a húga korlátolt nézeteivel, de mivel attól tartott, hogy ezzel a fejére idézi az „ősök sírjával” kapcsolatos végeérhetetlen sirámoikat, jobbnak látta, ha előbb élet veszi a helyzetnek, s megnyugtatja O-Tojót; így aztán ebbe a mederbe terelte a beszélgetést:

– Annyi bizonyos, hogy én majd megtanítom kesztyűben dudálni; a fiatalok könnyen megtévednek, hiszen tudod, de hamar észhez térnek. Nos, mondd meg Csókicsinak, hogy jöjjön el hozzám ma este vagy holnap, ahogy neked tetszik. Majd én beszélek a fejével, ne emészd magad. A szülésben az a legnehezebb, ami előtte van, ahogy mondani szokás!

O-Tojo esdekelve elmondta a hagyományos kérésformulát, aztán elhárította O-Taki meghívását, aki marasztalni próbálta, s ezzel távozott. Az Azuma hídon túl lebukó tavaszi esti nap vöröslő fénye csak még jobban ki-

emelte a cseresznyevirágzás-nézésből hazatérők nyüzsgését. O-Tojo felfigyelt a sokadalomban hetykén lépkedő, aranygombos egyenruhában feszítő diákokra; azt nem tudta, hogy ezek felsőbb iskolások-e vagy sem, de újra átélte azt a küzdelmet, melyet egyetlen gondolat bűvkörében folytatott, egy-maga, minden segítség nélkül, azért, hogy egyszer az ő kisfiából is egy ilyen délceg diák váljék, s kétségbeesés kerítette hatalmába arra a gondolatra, hogy ennek az éltető reménynek a lángja végképp kihunyhat. Hiába próbálkozott a bátyjánál, nem sikerült megnyugodnia. Nem azért, mert egykor Ragecu maga is kicsapongó életet élt, hanem azért – rémlett föl benne –, mert nincs olyan emberi erő, ami nemesebb becsvágyat ébreszthetne Csókicsiban; ehhez az istenek és buddhák hatalmához kell folyamodni. O-Tojo hirtelen leszállt a riksáról a Mennydörgés Kapuja előtt. Már nem félt a nyitott folyosón föl-le áramló tömegtől; egyenesen a Kannon-szentély felé tartott, s forró imát rebegetve, húzott egy horoszkópot. A foszladozó papírlapon, egy fametszet alatt a következő nyomtatott szöveg állt:

LXII. SZÁM – NAGY SZERENCSE ³	
VÉLETLENEK	HELYZET
Rámosolyog önre a szerencse, s elüzi az egyre távolodó csapást.	A dicsőség fokozatosan szárnyára veszi az ön nevét, s elröpíti a négy égtáj felé.
GAZDASÁG	VIRÁGZÁS
Fordul a szerencse kereke, s visszahozza a régi bőséget.	Sikert ígér; virágozni fog a becsület és boldogság.
Imái meghallgatásra találnak. Visszanyeri egészségét. Megtalálja az elvesztett tárgyat. Akire vár, megérkezik. Költözködést vagy építkezést nem akadályoznak gonosz hatalmak. Utazásra alkalmas időszak. Házasodásra, átmeneti szertartásra, ⁴ elszegődésre alkalmas időszak.	

³ A japán horoszkóp nyújtotta lehetőségek: Nagy Szerencse, Közepes Szerencse, Kis Szerencse, Utolsó Esély, Csapás.

⁴ A gyerekkorból a kamaszkorba való átmenetkor szokásos szertartás.

O-Tojo előbb megkönnyebbült, amikor megpillantotta a „Nagy Szerencse” írásjegyet, de aztán eszébe jutott, hogy a Nagy Szerencsét csak egy lépés választja el a Csapástól, így aztán tovább forgatta magában az ijesztőbbnél ijesztőbb eshetőségeket, s ebben a lelkiállapotban, holtfáradtan ért haza.

KILENCEDIK FEJEZET

Ragecu megevett egy szilke rizst a teához, Csókicsi társaságában, aki aznap reggel állított be hozzá, s aztán, mivel délután haikai összejövétel volt Kameidóban, a Rjúgantemplom könyvtárában, kettesben távoztak a ko-umei házból, s beszélgetve mentek Janagi-sima felé, az Osiage-csatorna mentén. Beállt a déli apály, a csatorna kimutatja iszapos fenekét, a lefolyók meleg áprilisi napsütésben fürdő sara döglletes büzt áraszt. A levegőben kormos, fekete füst lebeg, s egyfolytában hallani a gyárak szerszámgépeinek a zakatolását, anélkül hogy pontosan meg lehetne állapítani, honnan is jön a hang. Az út menti házak mélyebben vannak, mint maga az út, ezért az oda vetett pillantás könnyen áthatol a benti félhomályon; az ott szorgoskodó háziasszonyok sose részesülnek a tavaszi nap fényéből. Falragaszok kínálnak munkát a házacsákák sáros deszkasarkain; valósággal kiírják az orvosság- és jóshelyreklámok közül.

Aztán a gyászos ösvény föl-kúszik végre az enyhe kaptatón, s onnan már egészen más látványt kínál; igazi gyönyörűség a szemnek a Mjóken-templom piros palánkja az út egyik oldalán, s a sok lemosástól kiféhéredett Hídláb fogadó fakerítése a másikon. A nyomorúságos Hondzso negyed itt véget ér, a túlsó parton, a vízen átívelő fahídon túl, a fű kárpitozta gát mögött kibontakozik a Kameido tanya fáinak és mezőinek falusias látványa. Ragecu megállt egy pillanatra.

– Oda megyek, nézd, abba a templomba, ami ott van egészen a víz partján, a túloldalon. Az a fenyő melletti tető, látod?

– Akkor én itt el is búcsúzom, bácsikám.

Ezzel Csókicsi már le is kapta a kalapját.

– Azért ne siess annyira, hé! Egészen kiszáradt a torkom, üljünk le egy csöppet!

Végigmentek a piros palánk mentén, s a Mjóken-templom mellett lévő, nádráccsal elrekesztett kocsmá felé vették útjukat; elsőnek Ragecu ült le. Még tartott az apály, a nyílegyenes csatornának még mindig csak az iszapos medre látszott, de a távoli mezőkről fújó szél semmihez sem hasonlítható frissessége, a túlparti gáton sziporkázó füzek fiatal hajtásai, a Tendzsin-templom idelátszó oszlopcsarnoka, s mögötte, a templom díszkapujának a tetején csivitelő verebek és fecskék,

mindez úgy hatott az emberre, hogy érezni lehetett a békés tavaszi délután édes ízét, távol a várostól, még akkor is, ha mindenfelé eget szúrkáló gyárkémenyek szöktek a magasba. Ragecu elmerengett a táj fölött, aztán lopva Csókicsira pillantott, s megkérdezte:

– Akkor megállapodtunk, ugye?

Csókicsi, aki épp belekortyolt a teájába, némán bólintott.

– Még egy évig légy türelemmel. Ha egyszer befejezed ezt a mostani iskolát... Anyád is öregszik, nem lesz mindig ennyire hajthatatlan, meglásd!

Csókicsi egyre csak a fejét ingatta, a tekintete elkalandozott a messzeségbe. Kéthárom teherhordó ásványt rakott ki megállás nélkül az apályos csatorna partján kikötött uszályból, s behordta egy üzembe, a gát mögé. Az innenső parton lélek sem járt, aztán hirtelen két riksa tűnt fel a Tendzsin híd felől, s épp annak a pagodának a kapujában állt meg, ahol a nagybácsi és unokaöccse megpihent. A sírhoz jöhettek ki. A hurkás hajviseletéből és kontyából ítélve, a város egyik tiszteletre méltó asszonya egy hat-hét éves kislányt vezetett kézen fogva; aztán bementek a kapun, s eltűntek odabent.

Csókicsi a hídon vált el a nagybátyjától. A búcsú percében Ragecu újfent gondterhelt arcot vágott, s ezt mondta:

– Nos akkor... – De elakadt, s így folytatja: – Nem lesz valami vidám dolog, de légy türelemmel. Azért még senkit sem büntettek meg, mert engedelmeskedett a szüleinek.

Csókicsi megemelte a kalapját, könnyedén meghajolt, sarkon fordult, s gyors léptekkel, szinte szaladva indult az Osiage negyed felé, melyen lassan bandukoltak át. Ragecu alakja egyre jobban elmosódott a túlsó parton, hogy végül egészen magába nyelje a friss fű borította gát árnyéka. Ragecu arra gondolt, hogy hamarosan betölti a hatvanat, de még sose volt ilyen kellemetlen helyzetben, még sose rohanták meg ilyen nyomasztó érzések. A húga, O-Tojo kérése nem volt oktalan; de azt sem látta helytelennek, hogy Csókicsi a színházban látja a boldogulása útját. Ahogy egy csöppnyi rovarnak megvan a maga lelkülete, úgy különbözik egymástól az emberek vérmérséklete. Helytelen dolog mindenáron, tetszik, nem tetszik erőltetni valamit, tűnődött Ragecu, mindamellettt úgy érezte magát, mint akit satuba fogtak: nem tudott a pártjára kelni sem az egyiknek, sem a másiknak. Különben sincs szükség arra, hogy kifaggassa Csókicsit ahhoz, hogy a lel-

kébe lásson, elég fölidézni a saját múltját. Milyen gyötrelmeket állt ki, amikor fiatalon ott kuporgott a fölmenőktől örökölt sötét pénzkölcsönző üzlet pultja mögött, s nem részeseülhetett a tavaszi nap sugaraiból! S milyen gyönyörűség járta át, ha elmerülhetett egy-egy „szellem-könyv”¹ olvasásában egy folyóparti házacská napfényes emeletén, ahelyett hogy a lámpás fakó fényében bevezesse a befolyó és kimenő összegeket a főkönyvbe! Hogy Csókicsi azt mondja, inkább a szeretett művészetnek él, semmint hogy rideg bajuszos hivatalnok váljék belőle? Nos igen, ez is élet, az is élet! Ragecu azonban, mint olyan tanácsnok, akit úgy emeltek erre a rangra, hogy nem vonhatta ki magát alóla, nem fedhette föl ennyire a személyes érzéseit, s ezért éppúgy üres szavakkal kellett kifizetnie az unokaöccsét, mint annak anyját.

Csókicsi találomra bandukolt a minden ízében nyomorúságos Hondzso negyed siktoraiban. Eszébe sem jutott, hogy a legrövidebb úton menjen haza Imadóba; elkerülte az iskolások ösvényét is. Teljes reménytelenség járta át. Ahhoz, hogy valóra váltsa vágyát, s színész legyen, csak a megértő ko-umei

¹ Sare-bon, az Edó-korszak egyik regényformája, tárgyát az örömnegyedek életéből meríti.

nagybátyjára számíthatott, senki másra. Bízott benne, hogy Ragecu támogatni fogja, s lám, a remény szertefoszlott. A bácsikája persze nem ellenezte a dolgot olyan nyíltan és határozottan, mint az anyja; Ragecu előbb csak idézte a mondást, miszerint „távol az éden, közel a pokol”, hogy aztán terjengősen elidőzzön a színház és a színészelet nehézségeinél, szóljon arról a kicsinyességről, ami a művészvilág társadalmi viszonyait jellemzi, és a többi, s azzal folytatta, hogy neki, Csóki-csinak is meg kell értenie az anyja érzelmeit, amivel ő amúgy is tisztában volt, ehhez nem volt szüksége a nagybátyja véleményére. „Hát ilyen az ember! – tűnődött. – A korral még az emléke is feledésbe merül a kamaszkori gyötrelmeknek és szorongásoknak, az ember hajlamossá válik a moralizálásra, és személytelenül bírálgatja az ifjú nemzedék minden cselekedetét, hát ez az!” Csókicsit az a fájdalmas felismerés tölti el, hogy áthidalhatatlan szakadék tátong az idősök és fiatalok között.

Akármerre fordul, nedves, fekete, földes sikátorok kacsaringóznak, mintegy azzal fenyegetve, hogy zsákutcába torkollanak. A gyászos küllemű, girbegurbán sorakozó viskók látványát megtétezik a mohlepte zsinyletyetők, a reves lábazatok, a díbdáb oszlo-

pok, a szennyes deszkakerítések, a száradó rongyok és pelenkák, az ízetlen süteményt és olcsó háztartási cikkeket kínáló kirakatok; néhol egy-egy pompázatos kapu magasodik, a gyárak bejárata. Csupán a régi templomok emelik a magasba cseréptető oromzatukat. A düledező szentélyek mögött pusztuló temetők derengenek. A lélektáblanyalábok és a zöldes mohafoltok lepte sírkövek jó részét már elnyelte egy régi tavacska vize, voltaképpen egy tócsa, melynek immáron a partvonal is elmosódott. A sírokon se virág, se semmi. Nappal szokatlan kuruttyolástól hangos a tó, melyben vízzel átitatódva, lábbon rothad a múlt esztendő elszáradt növényzete.

„Nakanog-Take” – olvassa el gépiesen Csókicsi a negyed nevét egy közeli házon lévő tábláról. Erről eszébe jut a kedvenc olvasmánya, *A szilvavirágzás könyve*, Tamenaga Sunszuitól. Ó, tehát egy ilyen víz áztatta, baljós utcában laktak a boldogtalan szerelmesek! S valóban, egy szakasztott olyan bambusz élősövényes ház állt ottan, mint a könyv illusztrációján. A féreg rágta gyökerű, kiszáradt bambuszsövény láttán olyan érzése támadt az embernek, hogy elég volna megtaszítani, hogy összedőljön. Csenevész fűz csüngette kínkeservesen rügyező gallyait egy fa kiskapu esővetője fölé. Amikor Jonehaci

meglátogatta titokban a beteg Tanidzsirót egy téli délutánon, a lánynak is egy ilyen kapun kellett bemennie, amilyen ennek a sivár háznak a kapuja; s ilyen házban lehetett az a szoba is, ahol Handzsiró, a kísértethistória ürügyén megfogta O-Ito² kezét, azon az esős estén. Csókicsit elragadtatás, egyszersmind szorongás árasztja el; ellenállhatatlanul vonzza a csalóka vágy, hogy ez a gyöngéd, simogató, majd hirtelen jegessé, közönyössé váló sors legyen osztályrésze. Minél szélesebbre tárta vágyainak szárnyát, annál kékebben, annál szertelenebbül tükröződött szemében a tavaszi ég. Egy árpacukor-kereskedő koreai fuvolája hallatszott a távolból; a koreai fuvola mély hangjai olyan fájdalmat kölcsönöztek a dallamnak, amelyet a szavak képtelenek lettek volna kifejezni.

Csókicsi elfelejtette egy időre azt az elégedetlenséget, amit a bácsikája iránt táplált a szíve mélyén; megfeledkezett egy időre a gyöttrő valóságról.

² *A szilvavirágzás könyvének* hősei.

TIZEDIK FEJEZET

Mint valamikor a nyár és az őszi határmezsgyéjén, a tavaszvég és az őszelő közt is hatalmas időszaki záporok követik egymást. Nincs ez másképpen az idén sem, sőt a víz előnti a Szenzoku negyedét, s egészen a josi-varai rizsföldekig nyomul előre. Mivel azt beszéltek, hogy Hondzsóban is áradások vannak, a nyugtalankodó Ragecu két-három nappal később, egy délután bevásárlásból jövet elugrott Imadóba, hogy tájékozódjék az ott lakó O-Tojo felől; s noha az ár megkímélte őket, Ragecut nem várt csapás fogadta. Az unokaöccse, Csókicsi betegen feküdt egy riksában, a ház pedig fenekestül fel volt fordulva; folyamatosan szállították kórházba a hondzsói járvány áldozatait. O-Tojo beszámolt neki, hogy Csókicsi az este, abban az évben először ment ki egy szál könnyű szövetkimonóban, hogy körülnézzen a szenzokui árvíz káoszában, s hogy éjjel egy is elmúlt, s ő még mindig ott csatangolt a sáros

vízben; még akkor éjjel kitört rajta az influenza, s átment tifuszbá, folytatta O-Tojo, föl-
idézve úgy-ahogy az orvos magyarázatát,
hogy aztán könnyben úszó arccal kövesse a
betegszállító riksát. A tanácstalan Ragecu pe-
dig ott maradt magában, őrizte a házat, s a
véleményével sem állhatott elő O-Tojo visz-
zatértéig.

A város sebtében kiküldött alkalmazottai
kéngőzzel és karbolsavval fertőtlenítettek, s a
távozásuk után olyan volt a ház, mint nagyta-
karításkor, vagy amikor lekaparják a meny-
nyezetről a kormot; hozzávéve ehhez a leír-
hatatlan rendetlenséget, az elnéptelenedett
ház egy kihantolási gyászszertartás hangula-
tát árasztotta. A bábéskodók miatt már
napnyugta előtt behajtották az ablaktáblákat,
de az esteledéssel föltámadhatott a szél, ott
dobolt a házban mindenütt; az idő hirtelen hi-
degre fordult, a szél be-besüvitett a konyhai
papír tolóajtó szakadásain, s a leheletére meg-
megremegett, már-már kihunyini látszott a
függőlámpa tétova lángja; az égő petróleum
fekete füstpamacstól lövellt ki minden szellő-
késre, bekormozta a lámpaüveget, az egymás
hegyén-hátán lévő bútorok árnyéka pedig
táncot járt a tatamin s a falak tövét elborító
rongyos papírokon. Ragecu meghallotta az
Amida-fohászt, mely valahonnan a szom-

szédből szűrődött át, s a hang zavaros szo-
morúsággal töltötte el. Most, hogy így
egyedül maradt, haszontalannak érezte ma-
gát, unatkozott is, egyszersmind megle-
gyintette a magány. Erre a szaké a legjobb
orvosság, gondolta magában, s kutatni kez-
dett a konyhában; de egy csöpp nem sok,
annyit sem lelt ebben a férfi nélküli házban.
Visszament az utcai ablakhoz, résnyire nyi-
totta az ablaktáblát, de mindhiába fürkészte
az utcát, nyomát sem látta egy italmérés
cégtáblájának; sőt, a kapuk legtöbbször már
zárva volt, ami igazán meglepő estefelé, a
külvárosban, s a csöndet csak a panaszdalok
hangjai törték meg. Villanydrótok zizegtek
a tetők fölött a folyóról fúvó szél rohamai-
ban, s a csillagok olyan tisztán ragyogtak a
szeles estében, hogy az ember önkéntelenül
megborzongott, mintha a tél közepébe
csöppent volna.

Ragecu jobb híján behajtotta az ablaktáb-
lát, leült a lámpa alá, s pipáról pipára gyűjt-
va, merengve nézte az ingaóra mutatóinak
mozgását. Odafönt patkányok iramodtak
végig förtelmes zajjal. „Nincs itt kéznél va-
lami olvasnivaló?” – villant eszébe. Bepillan-
tott a szekrény alá, megnézte a falipolcon, de
mivel csak Tokivazu-partitúrákat és régi fű-
zött évkönyveket talált, lekasztotta végül a

lámpát, fölkapaszzkodott az emeletre, melynek egyetlen szobájában Csókicsi lakott.

Egész könyvoszlop magasodott az alacsony asztalon, s volt ott egy kriptomérfából készült könyvesláda is. Ragecu előkotorta a ruhájából a levéltárcáját, kivette belőle a távollátó szemüveget, és sorra kinyitogatta, s kíváncsian nézegette a nyugati módra bekötött tankönyveket; amint így lapozgatott, valami tompán koppant a tatamin; ez meg mi lehet?, tűnődött, miközben fölvette; egy fénykép volt az, a gésa O-Itót ábrázolta, tavaszi ruhában. Ragecu gondosan visszatette a képet a könyvbe, ahol találta, s ártatlanul továbblapozgatta a köteteket; ezúttal azonban egy levélre bukkant. A levelet szemlátomást nem fejezték be, s mivel még el is tépték, a mondatoknak csak az egyik fele volt meg; az értelmét így is ki lehetett venni az elolvasható írásjegyekből. Csókicsit és O-Itót egyre jobban eltávolította egymástól az, hogy az elszakadásuk óta lényegében különböző világban élnek; mívégre voltak gyerekkori barátok, ha olyanokká válnak egymás számára, mint két idegen. Persze levelezhettek, az érzéseik azonban sehogyan sem hangolódtak össze, s Csókicsi hosszasan részletezte eme végzet-szerűség miatt érzett kétségbeesését. Ezért döntött úgy, hogy fölcsap színésznek vagy

akrobataművésznék, de ezt a reményét sem válthatta valóra, s miközben céltalanul morzsolgatta sivár napjait, végsőkig elkeseredve a borbély Kicsi-szan boldogsága után sóvárogott; s most, teszi hozzá, leírva élete szürkeségét, nincs bátorsága az öngyilkossághoz, ezért az lesz a legjobb, ha megbetegszik, s úgy hal meg.

Ragecunak az a képtelen érzése támadt, hogy Csókicsi szántszándékkal betegítette meg magát, amikor kiment az áradatba, s hogy immár semmi remény a gyógyulásra, s elöntötte a dolgok törekenysége miatt érzett kétségbeesés. Miért is adott olyan tanácsot Csókicsinak, melyben maga sem hitt, megakadályozva ezzel a vágya teljesülését, tépelődött lelkifurdalástól gyötörtén. Förlöttek benne ifjú évei, az imádott nők, akik miatt elűzték otthonról. Nyíltan ki kellett volna állnia Csókicsi mellett, hiszen ha még azt sem képes nyélbe ütni, hogy Csókicsi színész legyen, s mint ilyen, egybekeljen O-Itóval, mit ér akkor, hogy veszni hagyta az ősoktól rászálló házat, mívégre hányták-vetették a mozgó világ hullámai. Ő, aki nagy műveltségű emberismerőnek tartotta magát, méltó-e a Sófuan Ragecu névre?

Újabb patkányiramosodás odafönt. Nem csitul a szél. Egyfolytában repdes a lámpa.

Ragecuban százszor is fölsejlik a két fiatal látványa, a sápadt, ovális arcú, ferde szemű Csókicsi és a kerek arcú, mandulaszemű, kecses ajkú O-Ito, s ezt egy olyan képpel társítja magában, amilyen csak egy „szentimentális regény” szerzőjének a képzeletében foganhatott volna meg. Hogy aztán... „Bármennyire emésszen is a láz, nem szabad meghalnod, hallasz, Csókicsi! Bízzál bennem, Csókicsi! Veled vagyok, gyermekem...” Ez a kiáltás szakadt föl a szívéből.

A Meidzsi-korszak 42. éve,¹
augusztus–október.

¹ 1909.

RÖGTÖNZÉS¹ / I

Immáron nyolc-kilenc éve annak, hogy megírtam a *Szumidá-t!* Eredetileg sokkal hosszabbra terveztem a művet; egy második részben akartam elmesélni, hogy miután hő-sünk, Csókicsi fölépül, mi vár a gésa O-Ito iránt érzett szerelmére, hogyan válnak el végül útjaik, s hogy amint haladnak előre a korban, miként alakul az életük külön-külön, annak függvényében, hogy eltűnik a környezet, melyben éltek. De végül is, a terjengőség-től tartva, félúton megállítottam ecsetemet, s ebben a formában jelentettem meg a művet Momijama úr kiadójánál. Nos, a könyvet szerencsére olyan kedvezően fogadta a közönség, hogy azóta négy kiadást ért

¹ A „Rögtönzés” című rész eredetileg nem tartozott a regényhez, jóval annak megjelenése után, 1917. november 12-i számában közölte *Cukuribanasi* címen a *Bunmei* című folyóirat egy névtelen bevezetéssel, mely a regény folytatását ígérte. A következő hónapban megjelent a második rész is, de újabb folytatás már nem követte.

meg. Ilyen könnyen még egyetlen regényem sem kelt el. Momijama úr egyfolytában bátorított: „Na, és mi volna, ha megírná a folytatást?” Akkoriban magam is úgy gondoltam, hogy belevágok, de észrevétlenül teltek a napok, a hónapok, az eredeti elgondolás mintegy magától megváltozott, eladdig, hogy egyre nehezebbé vált újra fölvennem az ecsetet.

Az nem mondható el, hogy a *Szumida* meghatározott időszakhoz kötődne, mindamellett, ahogyan ma látom a dolgot, alig hét-nyolc év elég volt ahhoz, hogy a regény színhelyei valamiféle letűnt, távoli világ maradványaivá csökevényesedjenek. Persze már abban az időben is nagy szeméttelép éktelenkedett a Szanja-csatorna torkolatánál, s egészen más volt az időközben kőfallal megerősített Mimeguri-gát is, mint amilyen a régi képeken; igaz, még nem rakták le a villamossíneket a Szendzsúban, és Imadóban sem volt még híd. Sőt, Maszaki Inari környékét, a vízparton magasodó lámpásokat és gránitkapukat sem árasztotta el a gyárak füstje, mint manapság!

Jómagam gyakran sétálgattam azokon a helyeken, s a zsebemben mindig ott volt egy Kaei-korszakból való² Edó-könyv, és min-

² 1848–1854.

dig kihasználtam az alkalmat, hogy megpihenjek valamelyik vízparti kávéház padján. Ó, azok a nádfonatú ráccsal elkerített, hívogató kávéházak! És a rengeteg fogadalmi kendő, melyek ott libegtek a szélben! Megesett, hogy lopva végigfürkésztam őket, hát ha fölfedezem valamelyik ismerős gésa nevét az adományozók közt, de többnyire csak a josivarai tea- és örömházak gésáinak nevére bukkantam. A kávéházat egy idős asszony és egy gyerek, nyilván az unokája tartotta fenn; alkalmasint a Tamahime negyed egyik külvárosi viskójából vetődtek oda; fapolcaikon ott sorakoztak, üvegharanggal leborítva, az olcsó süteményesdobozok, s a kis terrakottaróák, Inarinak szánt áldozati ajándékok, de nem emlékszem, hogy valaki is vásárolta volna őket. Az üzletecske előtti lapályon rakpart terült el, rengeteg dereglye zsúfolódott ott össze, melyekről portól fekete teherhordók rakták ki a szenet, s hordták be egy gázgyárba. A régi metszetekből és képeskönyvekből ítélve ezen a kirakodó lapályon köthettek ki egykoron a fedeles bárkák, s itt sorakozhattak a kis teaházak; ha az ember jobban megnézi a kapukat s a még megmaradt kőlámpásokat, Hórjaku-, Anei- és más korszakokból való nevekre bukkanhat,

minthogy ezekben a korszakokban indult virágzásnak ez a környék. Nagyon, már-már a sóvárgásig szeretem az ereklyetartók szinte teljesen lepattogzott képeit, benéztem tehát a Sinmei-templom szentélyébe, ami ott van a közelben, de kisvártatva ismét a folyópart felé vettem utamat; akkoriban még nem száradtak ki a kertek fenséges öreg szilvafái, ezzel szemben a díszkapu körüli kriptomériák, melyeknek vastag ágait egymással vetekedve vágták le, ott porladoztak a szabad ég alatt.

Két-három évvel ezelőtt Mukódzsimában volt dolgom, ahol már jó ideje nem jártam, s amint körülnéztem a Szuidzsin³ környékén, az üzemek, hogy úgy mondjam, annyira elburjánoztak, a vörös téglá annyira elárasztotta a vízpartot, hogy úgy éreztem, örökre elvesztek számomra a Maszaki Inari sűrű fekete füstgomolyba vesző kusza bokrai. Nyomban visszavonultam az Azuma híd irányába, ahelyett hogy bárkába szálljak, s átkeljek a vízzen. Erről eszembe jut egy eset, amit hadd jegyezzek le ide emlékeztetőül; körülbelül ebben az időben történt, hogy a Szumida partján sétálgattam, szokásom szerint, s „ezerje-

³ Templom a Szumida bal partján, komp köti össze Maszaki Inarival.

gyeket”⁴ keresgéltem a templomok és szentélyek falán; egyszer csak temérdek ilyen jegyet pillantottam meg a maszaki inaribeli emlékművekre ragasztva, s az egészket megfejtelte egy cseresznyevirágból font reklámpajzs, melyen ez állt: „Fővárosi Újság”. Akkor olyan émely és szánalom fogott el, hogy elhatároztam, örökre föl hagyok a keresgéléssel. A nevezett sajtóorgánium ugyanebben az időben egy reklámbábut szereltetett a josivairai vaskapura, ki akarván terjeszteni hatalmát erre a környékre is.

Meidzsi 43. esztendejének⁵ nagy árvize, s a következő évi tűzvész kegyetlenül végigpusztította a *Szumida* című regény díszletül szolgáló színhelyeket, kezdve azzal a negyeddel, mint azt mondani sem kell, mely Csóki-csi és O-Itó gyerekkorának adott otthont, egészen a vontatóút környékéig, ahol a fiúcska nagybátyja, Sófuan Ragedu lakott. Úgy érzem, hogy a két katasztrófa egy csapásra, könnyörtelenül és végérvényesen elsöpörte Edó utolsó nyomait is. A víz és a tűz a szó szoros értelmében lepusztította a föld színé-

⁴ A Szumida partján lévő – ezernyi – szentélyt végiglátogató zárandokok alkalmi szövegű cédulácskákat ragasztottak a falakra és oszlopokra; ezeket hívták „ezerjegy”-nek.

⁵ 1910.

ről azt a néhány templomi díszkaput, nádfontos ajtajú szerény kerti lakot, út menti faragott kőlapot, szentélyudvaron magasodó öreg fát, ami még úgy-ahogy emlékeztetett a régi időre, hogy aztán, a város újjáépítésének politikája nyomán kiszélesedjenek az utcák, megjelenjenek a bádogtetők és közlekedni kezdjenek a villamosok. De úgy vélem, hogy a kedves Mukódzsimában élő sok széplélek is átszállította a házi isteneit a Felsővárosba, eme természeti csapások nyomán.

Ha történetesen mégis rászánom magam a *Szumida* folytatásának a megírására, úgy vélem, hogy ezt az árvizet és tűzvészt kell megtennem a cselekmény háttérének; szeretetre méltó filozófusunk, Ragecu mester, aki már évtizedek óta lakik a kedves, öreg ko-umei házban, menekülni kényszerül a növekvő ár elől, s most ott van az emeleti szobában az idős O-Taki, a Kinpei-ró hajdani kurtizánjának a társaságában; s a fenyegető veszedelem közepette a túlpártiakra, az imadóiakra gondol, a hűgára, Tokivazu Modzsi-Tojóra, no és persze az unokaöccsére, Csókicsira, akit úgy szeret, mint tulajdon gyermekét; a sorukon tűnődve kétségek közt virrasztja át az éjszakát; úgy tervezem, hogy ennek leírásával kezdem az elbeszélést.

Az idestova hetvenéves Ragecu háza nyil-

ván zsúfolásig van az Edó-korszakból fennmaradt tárgyakkal, haikái gyűjteményekkel, vidám versantológiákkal, képeskönyvekkel, illusztrált regényekkel, színes metszetekkel. S ott, az emeleti szobában, a régi könyvek és képek, a ruhanemű és a háztartási eszközök leírhatatlan zűrzavarában, az idős pár meggyűjtaná az épen megőrzött, régi olajlámpást, s mivel nem jön szemükre álom, a vállukra vetnék a takarót, pusztán csak azért, hogy meg ne hűljenek, s az ablakon ki-kipillantva néznék a rohanó hullámokat. Ragecu ezt mondaná O-Takinak: „Ha a hullámok elsodornának minket, az ugye kettős szerelmi öngyilkosság volna! Ezért nem kell Mimeguriba menni, dzsóruri kísérettel!” S más efféle szellemességeket is megeresztene, s egymaga nevetne rajtuk. Hiszen a tréfa az élet maga az Edó gyermekének! Az Edó gyermeke, ha mégoly szomorú és elkeseredett, ha legyőzhetetlen nehézségekkel kerül is szembe, mindig megereszt egy-egy karzatnak szóló tréfát, hogy ezzel enyhítse mélyen titkolt szorongását, ha mégoly csekély mértékben is. Hát nem ékes bizonyosság erre az a sok szájról szájra járó vidám költemény és vers, amit könnyű szerzőink a haláluk pillanatában alkottak?

Ami mármost Ragecut illeti, az éjszaka

előrehaladtával egyre zabolátlanabb áradat közepette eltűnődhetne azon, hogy a víz vajon nem fogja elsodorni a házat, és akkor a tekintete O-Taki árnyalakjára esne, O-Takira, aki egyfolytában mormolja Amida nevét, s eszébe juthatnának az együtt töltött évtizedek – kezdve ifjúságától, szerelmük hajnalától, amikor civakodásuktól zengett a Kinpei-ró első emelete: élni vagy meghalni!, és így tovább, a mai napig –, mire minden bizonytalanságot ezt mondaná: „Végül is, az élet álom!”

Az ember a végtelenségig sorolhatná, hogy mire vágyik, s mi az, ami ebből nincsen meg; ha azonban abból a szempontból tekint vissza, hogy hogyan is élt, s ha megállapítja magában: „Hitemre, sok mindenben mentem keresztül, sok mindent próbáltam, és az semmire sem vezet, ha azon emészttem magam, ami nincs, ha egyszer az ember előző élete amúgy is meghatároz mindent!”,⁶ akkor elég, ha az ember megeléged a mégoly személyes kielégülés tárgyát ahhoz, hogy semmit se bánjon meg a döntő órában. Akárhogyan is, Ragecu mesternek nem volt különösebb oka az önmarcangolásra azok után, hogy fiatalon olyan féktelenül vetette bele magát a gyö-

⁶ A buddhizmus úgy tanítja, hogy a lélekvándorlás során az egyik élet cselekedetei meghatározzák az utána következő élet eseményeit.

nyörökbe, hogy ezzel csődbe juttatta az üzletét, s hogy nőül vett egy kurtizánt, akit szenvedélyesen szeretett, s ha nem sikerült is neki minden, azzal, hogy ilyen szép kort ért meg egészségben, baleset nélkül, meglegelte a nagy tanulságot, amit ki is mond: „Eh! Ez csak a sors keze!”

II

A *Szumida* folytatása tehát ezzel a jelenettel kezdődne; az idős házaspár, Ragecu mester és felesége átengedi magát a mélabús elérékezésnek, s csöndes derűvel réved vissza az életére; itt egy mondatban fölvezetem a rövid nyári éjszakát fölvaltó hajnali szürkületet, amint megérinti a zabolátlan folyó sáros vizét; utána pontot teszek, s olyan szabatosan és valóságosan írom le a katasztrófát, amennyire csak lehetséges; ahogyan Emile Zola írta le a Garonne áradását.

Itt lép föl, a költő szorongását mintegy elmentételezve, hősünk, Csókicsi, aki a veszélyes dacolva egy rendőrségi mentőcsónakon visz segítséget az idős párnak. Ha hagyományos színpadi művet írnék, ez volna az a jelenet, melyben a költő és felesége megragadná a fiatalember kezét, hogy örömkönnyeget

hullasson rá, ami lehetőséget ad a színésznek, hogy megcsillogtassa képességeit; mivel azonban újszerű regénykompozícióról van szó, egyszerűen követni fogom a fiú pillantását, mely a szanaszét hányódó tárgyak káoszában önkéntelenül megállapodik Hirosige és Kuniszada színes metszetein, a költő dohányzacskó- és teáskészlet-gyűjteményén, azokon a nélkülözhetetlen apróságokon, amiktől a nagynénje azóta sem vált meg, hogy Josivarában élt; Csókicsiban különös vonzalom ébred a tárgyak láttán, s ez mintegy megelőlegezi az érdeklődését minden, az Edó-korszakból ránk maradt szép holmi iránt; ez az érzés teljesen hatalmába fogja keríteni őt az évek során; én pedig ily módon akarom ezt előre vetíteni.

Csókicsi átnyújtja az anyja alkalmi ajándékát, egy dobozt, melynek egymás fölött elhelyezkedő fiókjai szusival⁷ vannak tele; az idős házaspár megreggelizik, s közben erről-arról folyik a szó. Úgy gondolom, hogy ezen a helyen elmeséltetem a mesterrel többek között a Tenmei-korszak 7. évének és a Kóka-korszaknak az árvizeit,⁸ távolról sem azért,

⁷ Ecetes, fűszeres rizsgombóc, rajta egy nyers halcsík. A japán konyha egyik leghíresebb specialitása.

⁸ Tenmei-korszak: 1781–1789; Kóka-korszak: 1844–1848.

hogy személyes hajlamaimat éljem ki; az az igazság – s ebben Ragecu nincsen egyedül –, hogy a magafajta öregek kapva kapnak az alkalmon, hogy régi történeteket meséljenek el, bő lére eresztve; de ha eltekintünk is attól, hogy erre szükség van az alak megrajzolásához, a krónikaformába öntött elbeszélés mindenképpen nélkülözhetetlen. Aztán az öregek összecsomagolják a motyójukat, s átmenetileg a rokonuknál, Tokivazu Modzsi-Tójónál húzzák meg magukat; előbb azonban megegyeznek, hogy Ragecu és Csókicsi felváltva fogják őrizni a holmikát az árvíz sújtotta házban.

Aznap este Csókicsi maradt ott az emeleti szobában, melyet körülvesz a víz; már kifestette a szúnyoghálót, de a magányosság és a szorongás miatt nem jön álom a szemére; találomra kihúzott néhány kötetet a költő oszlopba rakott könyvei közül, s mivel több érdemes mű is akadt köztük, olvasásba merült. Hirtelen harangszó csendül a nyári éjszakában, az augusztusi hold halvány, kékes fénye bevetül az ablak papírján, egyszersmind homályosan, kísértetiesen földereng rajta egy nő alakja...

UTÓSZÓ

A két és fél évtizedig hatalmon levő Tokugava-család uralmát, az úgynevezett Edó-kort 1868-ban a Meidzsi-korszak váltja fel Japánban. Megszűnik az ország elzárkózása a külvilágtól, betör a nyugati ipari civilizáció, s e folyamat kísérőjelenségeként termékeny kölcsönhatás jön létre az európai szellemi élet és a hagyományos értékekre épülő japán művészet (elsősorban az irodalom) között is. Ennek a zaklatott, a szigetországot szinte a középkorból a XX. századba lendítő s így az élet minden területén hatalmas változással járó időszaknak a gyermeke Nagai Kafú (eredeti nevén: Nagai Szókicsi).

1879-ben született Tokióban. Apja, a tiszt családból származó magas rangú hivatalnok szinte személyében testesíti meg ez átmeneti periódust: tanulmányait Amerikában végezte, híve a „pozitív szellem”-nek, bizonyos új magatartási normáknak, de mélyen gyökerezik a konfuciánus hagyományban is.

Később lemond állami funkciójáról, s a japán tengerhajózási társaság sanghaji vállalatának igazgatója lesz.

Nagai Kafú idegenkedik apjától. Inkább anyját kedveli, aki a régi japán művészet, különösen a *kabuki* színház rajongója. Nehezen szenved az iskolát is, ahová járni kénytelen, s amelynek szellemét a „porosz egyenruhába öltözött szigorú konfucianizmus” határozza meg. A kínai költészet vonzza, még inkább pedig a kereskedők és kézművesek lakta Alsóváros, amelyet még nem csúfítanak el a gyárak; a *gésák* negyede, ahol titokban zeneórákat vesz; meg – elmúlt közben tizenhét éves – az örömnegyed; végül pedig az Edókor vége felé kibontakozott irodalom a maga érzelemgazdagságával.

A középiskola elvégzése után apja előbb olyan felsőfokú intézménybe akarja íratni, ahol az új Japán hivatalnokelitjét képezik. Ez a terv meghiúsul, s így Kafú a tokiói kereskedelmi főiskola nyelvi tagozatára, a kínai osztályba kerül. Az órákat azonban itt sem igen látogatja: különböző korú írók mellett vállalt inaskodást, majd újságíró lesz.

Apja ezután Amerikába küldi. Megszokott dolog ez abban a korban: szinte valamennyi leendő nagy író hosszabb-rövidebb tanulmányutat tesz Nyugaton. Mori Ógai Né-

metországban, Nacume Szószeki Angliában fordul meg. Ugyanez a helyzet némileg fiatalabb nemzedéktársukkal. Ám ő elsősorban azért utazik, mert apja világlátott kereskedőt akar faragni belőle. Négyéves amerikai tartózkodásának első része ugyan a michigani egyetemen telik el, de mihamar a New York-i japán konzulátus munkatársa lesz, majd pedig az egyik japán bank helybeli leányvállalatának tisztviselője.

Vége vágyai netovábbja: Franciaország következik. Az itt töltött időszakból azonban mindössze két hónapot tölthet Párizsban a koncertek, az Opera, a kávéházak – és a rég vágyott irodalmi élet megismerésével. Nyolc hónapig Lyonban dolgozik, megint csak egy japán banknál. Mégis gyümölcsöző periódus ez számára: korábban csak Zolát ismerhette meg (még odahaza olvasta angol fordításban), most közel kerül hozzá Maupassant is, valamint számos költő: Gautier, Loti, Henri de Régnier, Baudelaire, Verlaine, Samain s mások is a szimbolista és poszt-szimbolista költészet képviselői közül, akik még ismeretlenek Japánban, és igen közel állnak a saját művészi érzékenységéhez.

Külföldi utazásai során szerzett élményei mindemellett erősen ambivalensek. Még Franciaország sem csupán a fogékonyságát

tápláló irodalmi élményekkel gazdagítja, hanem felerősíti lelkében a passzív, de makacs ellenállást Japán új gazdáival szemben, azt a keserű kritikát, amely először gyerekkori élményei nyomán fogalmazódott meg benne, s amely egész életét végigkíséri.

Sok vonatkozásban erről a nem múltó ellenérzésről tanúskodik 1909-ben megjelent kisregénye, a *Szumida* is. Ennek az apró remekműnek szinte nincs is cselekménye. Érzések és hangulatok finom szöttese a könyv, amely egy tizenhét éves fiú reménytelen szerelméről szól egy közelben lakó, vele együtt nevelkedett tizenöt esztendő kislány iránt, akit szülei gésának adnak el. Csókicsi, akár csak valamikor Kafú, elhanyagolja az iskolát, céltalanul bolyong az egykori Edó (Tokió régi neve) öreg utcáin, a Szumida folyó partján a bárkák és horgászok között, a templomokban, s titokban el-eltéved ama Fenyőtű elnevezésű intézmény felé is, amely szerelmét zárja magába. Az író ifjúságának színterei közül felbukkan a színház is, ahol a színen levő *dzsóruri*-játék – a történetbe illően – a boldogtalan szerelmesek viszontagságait idézi, s jól lehet csattanója komikus, a fiúnak mégis az öngyilkosság gondolatát sugallja. S máris a befejezés: a fiú a Szumida folyó kiáradt jege vizében szándékosan meghűti magát, s tífu-

szos lázban szállítják el anyja otthonából. Nagybátyja, az egykori bohém, aki az emberi lélek nagy ismerőjének tartja magát, csak ekkor döbben rá, hogy jobban kellett volna vigyázni unokaöccsére...

E századvégi, Távolszélben játszódó Rómeó–Júlia történet a reménytelen szerelmek kálváriájáról nem tévesztette el hatását a japán olvasókra sem: rendkívüli sikert aratott s néhány éven belül négy kiadást ért meg. Miután függőben hagyta a végkifejletet, magát az író, de kiadóját is foglalkoztatta a gondolat, hogy talán meg kellene írni a folytatást. Így született évekkel később a szerző „Rögtönzés” című utószava, amely szervesen kapcsolódik a kisregényhez, voltaképp rendhagyó utolsó fejezete. Nagai Kafú azt írja meg benne, hogy miért nem folytatta mégsem a kisregényt. A környezet képtelenül gyors megváltozására (a gésák eltűnésére a környékről, a gyárak mindent elborító füstjére, a városrendezés során ott is megnyíló új sugárutakra, a villamosra, a minden emléket elsöpítő nagy árvizekre) hivatkozik, ami teljesen megszüntette a cselekmény tárgyi és hangulati hitelét szolgáló kulisszákat. De – kérde – hogyan folytathatná mindezek megléte esetén is? Valami értelmetlen, múltba néző történet formájában talán, amely mindenkép-

pen a szerelmesek végleges eltávolodását tartalmazná.

Úgy gondoljuk, igaza volt az írónak, hogy nem szötte tovább a történetet, amely így, ahogy van, kerek és tökéletes egész. Ráadásul remekül fogja természetes keretbe a nagybácsi két látogatása húgánál: az egyik a cselekmény indításánál, amikor Csókicsi anyja azért kéreti oda, hogy a fiú megváltozott magatartását megbeszéljék; a másik a lezárásnál, amikor az odasiető nagybácsi megtudja, mi is történt valójában. Kitűnő az „eseménysor” ritmizálása is: a történetek és a poétikus szépségű környezetrajz (amelyben egyszerre csodálhatjuk meg a naturalista regénytechnikából eltanult pontosságot a tárgyi valóság megjelenítésében és a szimbolizmus jelképtermelő erejét), az eseménydúsabb és meditatívabb részek olyan gondosan kimért ellentéttel követik egymást, hogy nyoma sincs annak az állóvízszerű mozdulatlanságnak, ami annyira zavarni szokta vagy éppen unalommal tölti el azt az európai átlagolvasót, aki nem ismeri a keleti irodalmak csak értők számára beszédes motívumrendszerét. Tökéletes a műben a lélekrajz, a finom tónusban, árnyalatosan festett érzélemlátvány, s tökéletes a természet és az ember közötti összhang is: a szerelmesek búcsúzása még egy ké-

ső nyári este zajlik a folyó hídján; a bánatos bolyongások háttéréül a borongós őszi napok szolgálnak; a színházi élmény, amely a fiút nemcsak a halálgondolattal, de egy új, számára vonzó életforma, a színészet reményével is megajándékozta átmenetileg – késő tavaszi estén; a tragédia pedig lógó esőfelhők és szennyes ár kíséretében érkezik. Szólnunk kell arról is, hogy mennyire hiteles a híradás a század eleji tokiói külváros mindennapjairól, szokásairól, erkölcséről, egész múltba vezetett és távoli létformájáról. Végül említést érdemel a kisregény nyelve is, ez a gyönyörű költői próza, amelyet annyi leleménnyel tolmácsolt a magyar fordító, Kolozsvári Papp László.

Szólnunk kell azonban még valamiről. Arról, hogy az eddig elmondottak alapján úgy tűnhet, Nagai Kafú egyértelműen siratja a múltat s elutasítja a jelent, amely pedig a mai – sokunk által megcsodált – Japán alapja. Vagyis, hogy a könyv szemlélete egyértelműen nosztalgikus, „passzéista”. Úgy hisszük, ez a feltételezés nem állja meg a helyét. Tudnunk kell ugyanis – ha már a történetben elítélően bemutatott barbár szokás a gésák intézményéről nem győzött volna meg önmagában –, hogy a mű egyben lázadás a Meidzsi-korszakban is tovább élő, de az Edó-

korból örökölt régi hivatalnokerkölcs ellen, amely *csak* a filozofáló és moralizáló irodalom létjogosultságát ismerte el, s tagadta-tiltotta az érzelmek megörökítésének jogát. Persze, a kisregény mondandóját megint csak leegyszerűsíténénk, ha nem hívnánk fel a figyelmet bizonyos fajta szemléleti kettősségre. Arra, hogy Nagai Kafú valóban lázad a modern Japán ellen is, de nem retrográd szándékkal, hanem azért, mert *azt is megszünteti az Edó-korból, amit szeretett benne és megőrzött belőle, s amiből – minden demokratikus látszat ellenére – az maradt meg csupán, amit megvetett.* Vagyis: nem *politikai* nosztalgiákról van szó, hanem a *művész* lázad a selejtes modernizmus, a dicsekvő és önelégült csúfság ellen, amelytől – s ez már történelmi tanulság – nincs messze a harmincas-negyvenes évek hódító gőgje sem.

Nagai Kafút 1911-ben az egyik tokiói egyetemen a francia irodalom tanárává választják. Ezt a tiszteletet 1916-ig tölti be. Közben átvészeli két, rosszul sikerült házasságot is. A továbbiakban kizárólag irodalmi munkásságának él. Mint a Meidzsi-korszak utolsó nagy írója, 1959-ben, nyolcvanegy éves korában halt meg.

Szappanos Balázs

EURÓPA KÖNYVKIADÓ, BUDAPEST
FELELŐS KIADÓ OSZTOVITS LEVENTE IGAZGATÓ
SZEDTE ÉS NYOMTA A KNER NYOMDA
A NYOMDAI RENDELÉS TÖRZSSZÁMA: 245
KÉSZÜLT GYOMAENDRÓDÓN, 1989-BEN
FELELŐS SZERKESZTŐ KALMÁR ÉVA

MŰSZAKI SZERKESZTŐ KELLER KLÁRA
MŰSZAKI VEZETŐ MIKLÓSI IMRE
KÉSZÜLT 5,18 (A/5) IV TERJEDELEMBEN
ISBN 963 07 4818 5